

כסלו תשנ"ט - דצמבר 1998

ספרות ילדים ונוער

שנת העשרים וחמש

חוברת ב' (98)

משרד החינוך והתרבות, המזכירות הפדגוגית, המדור לספרות ילדים
קרן ספריות לילדי ישראל מיסודה של רחל ינאית בן-צבי

המערכת: גרשון ברגסון (עורך), ד"ר מירי ברוך (יועץ מדעי), נחמה בן אליהו
משה לימור, עדה קרן, דליה שטיין
מזכירת המערכת: חיה מטבייב

כל הזכויות שמורות

בהוצאת משרד החינוך והתרבות, המדור לספרות ילדים, ירושלים,
רח' דבורה הנביאה, בנין לב-רם טל' 02-5603801/2

ISSN 0334 - 276 X

דפוס "חורב" רח' עדני 3 ירושלים טל. 5829688 5814690 - 02

אסתר טרסי-גיא ז"ל

בימים אלה הלכה לעולמה בשיבה טובה, ד"ר אסתר טרסי-גיא, מחנכת ומבקרת של ספרות ילדים.

אסתר טרסי נולדה בשנת 1907, בפולין המזרחית, למדה באוניברסיטת לבוב וקיבלה תואר דוקטור כבר בהיותה בת 21.

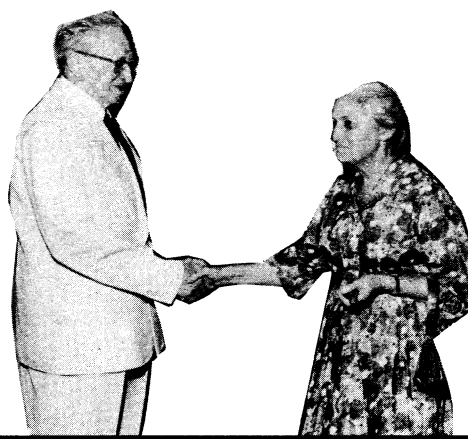
היא עלתה לארץ בגיל 28 ועסקה בהוראת הספרות לילדים, ותוך זמן קצר החלה לפרסם רשימות על ספרות ילדים ונוער בכתבי עת פדגוגיים, ספרותיים ואחרים.

לאחר זמן מה קובצו רשימותיה והוצאת ניומן הדפיסה אותן בספר הנקרא "ביקורת זוטא".

הכינוי "זוטא" הוא עדות לענוותה. בצניעותה לא רצתה לקרוא לרשימותיה "ביקורת", וראתה בהן התרשמויות לרירות או סקירות אינפורמטיביות והערכות של חומר ספרותי לקורא הצעיר.

בנוסף לכתיבת הביקורות הספרותיות היתה החל מ-1974 גם שותפה כותבת וחברת מערכת לרבעון **ספרות ילדים ונוער**. היתה גם פעילה בקרן בית הנשיא לשעבר, היום קרן ספריות לילדי ישראל, שעידוד הקריאה והקצבות להעשרת הספרייה היו לה למטרה חשובה.

כמו כן עבדה במחלקה הפדגוגית של מרכז לתרבות ולחינוך של ההסתדרות. יהי זכרה ברוך.

פרס זאב לשנת תשנ"ט

טקס חלוקת פרס זאב לשנת תשנ"ט התקיים בכ"ג בחשוון תשנ"ט (12.11.98) בבית אריאלה בתל-אביב.

נכחו בטקס מקבלי הפרס: רות קולודני-בקי, נורית זרחי, יעל מדיני ותמי שם טוב.

חבר השופטים: מר גרשון ברגסון, ד"ר מירי ברוך וד"ר סלינה משיח, בירכו: ד"ר אורה נבנצאל, מנהלת מח' הספריות בבית אריאלה וד"ר צבי צמרת, שהביא את דבר המולי"ם ואת ברכתם.

בית אריאלה היה מלא בקהל גדול של אוהבי ספרות ילדים ובני משפחותיהם הנפגשים של מקבלות הפרס.

את הטקס הנחה, כבכל שנה, מר גרשון ברגסון אשר ציין את מלאת שלושים שנה לפטירתו של זאב. סופר משורר ויו"ר האגודה למען החייל אשר על שמו ניתן הפרס.

מר ברגסון קרא מספר שירים משירי זאב ושילב בטקס מאימרות חז"ל וסיפורי אגדה קצרים.

בחלק האמנותי הנעים בנגינה על פסנתר תלמיד מביה"ס תלמה ילין בגבעתיים.

חבר השופטים והמברכים בפרס זאב

מימין לשמאל: צ. צמרת, מ. ברוך, ג. ברגסון, ס. משיח, א. נבנצאל

ברכות לעקבלי פרס זאב תשנ"ע

ד"ר צבי צפרת:

אהרן זאב יכול לסמל יותר מכל אדם אחר את אשר עברנו במאה העשרים. הוא נולד ממש בפתיחת המאה, בשנת 1900. עלה ארצה ב-1925, בימי "העלייה הרביעית". עבר רבות מפסגותיה ומתהומותיה של התנועה הציונית במאה הזאת: מ"אם הקבוצות" דגניה, דרך הוראה בבית החינוך של "זרם העובדים" בתל-אביב, משירות ב"הגנה", דרך מחנות הפליטים בקפריסין ועד תפקידו הבכיר במערכת החינוך של צה"ל: "ראש שירותי התרבות"; מפעילותו בימי השואה החשוכים ועד לכך שזכה לחזות באחרית ימיו בניצחון המדהים של ישראל ב"מלחמת ששת הימים". ואז נפטר ב-1968 - כשהיינו בשיא האופוריה הישראלית-הציונית.

עבור בני-דורי, הילדים שנולדו ערב הקמת המדינה, זאב הוא המשורר-המחנך שרבים מאיתנו - ואני ביניהם - גדלו על ברכי "דבר ילדים" שערך, על שיריו וסיפוריו. הציונות שלי, אהבת ארץ-ישראל שלי, הם לא במעט - גם ממנו.

בשנים האחרונות מתעצמים ההרהורים והערעורים על דרכו של זאב, מכל עבר מותקפים אלה השירים את מילותיו "אנו נושאים לפידים בלילות אפלים. זורחים השבילים מתחת רגלינו. מי אשר לב לו הצמא לאור - ישא את עיניו ולבו אלינו, לאור - ויבוא". כבר לא בטוחים שאור זורח מתחת רגלינו. כבר לא בטוחים שכאן האור. כבר לא קוראים בגאווה: בואו אלינו, לאור.

איך נחנך בימינו נוער וצעירים להמשיך את דרך-האור של זאב וחבריו? איך נחנך לאמפתייה ציונית? לאחריות ציונית נמשכת?

אני מאמין בעיקר בשתי דרכים: במופת-אישי ובספרות-מופת. על חיסרון המופת האישי אנו מקוננים יום-יום. ואשר לספרות: חלקה "ספרות-רייטינג" מדולדלת ומדלדלת.

כדי להביא לקוראים האחרים ספרים מסוג אחר, ספרי-איכות. החלטנו, הוצאת "עם-עובד" ו"יד יצחק בן-צבי", לייסד ספרייה מיוחדת שקראנו לה "ראשונים בארץ", זו ספרייה שידענו מראש: ממנה לא נעשה רווחים גדולים. אולם, כך חשבנו, אם נשלב היסטוריה-ציונית עם ספרות-טובה - נמלא שליחות חשובה... וגם לא ניפול כלכלית. אם תרצו, נמשיך בנשיאת לפידים שהודלקו על-ידי הורינו, על-ידי זאב וחבריו.

הוטל עלי היום לברך בשם המו"לים הזוכים בפרס זאב - כאחד המו"לים של ספרה הזוכה של רות קולודני-בקי, "אם תלכי עמי, סיפורה של אולגה חנקין",

אשר יצא בסידרה "ראשונים בארץ". אני שמח במיוחד בשמחתה של רות ומודה בשמץ של גאווה כי אני שמח שזהו הספר החמישי בסידרה זו שנמצא ראוי לפרס החשוב והיוקרתי כל-כך.

ברכות מקרב לב לרות, שגאלה את אולגה, האשה שהיתה לצידו של גואל האדמות, יהושע חנקין. מי ייתן ובעזרת ספר זה ידעו לא רק את הסיבה לשם **גבעת אולגה** אלא גם את תפקידה החשוב והקשה כל-כך של האשה העבריה בבניין הארץ.

ברכות מקרב לב גם ליעל מדיני, לנורית זרחי ולתמי שם-טוב. יש סגירת מעגל בכך שתמי, הזוכה הצעירה מכולן, נולדה שנה אחרי פטירתו של זאב.

נקווה, ועלינו לעמול על כך, שהשלשלת לא-תינתק. מזאב למדנו: "נס לא קרה לנו". את אשר השגנו, השגנו ביזע ודמעות. אסור לנו גם בעתיד לסמוך על הנס.

ד"ר אורה נבנצאל:

דרך ארוכה עברה הספרות העברית לילדים ונוער. במרוצת השנים חלו בה שינויים בסגנונות הכתיבה, בתכנים, בלשון ואפילו בז'אנרים שבהם היא משתמשת. כמתווכים בין הספרים לקוראיהם אנו הספרנים, המחנכים וההורים מלווים מקרוב התפתחות זו. רשימת הספרים מקבלי פרס זאב משנת תשל"ב ועד שנה זו היא נבחרת המייצגת את ההתפתחות הזו במיטבה. אם בעבר היתה ההתפתחות איטית והשינויים הדרגתיים וכמעט בלתי מורגשים, הרי שבשנים האחרונות אנו עדים להתפתחות מהירה הרבה יותר. אני סבורה כי השנה נעשתה קפיצת מדרגה של ממש. השנה התמודדו כלות הפרס עם נושאים באופן אחר, באופן כן, אמיתי וריאליסטי במידה רבה יותר מבעבר.

אני סבורה כי עד לפני שנים לא רבות לא היו בני הנעורים מתוודעים ללבטיה, וקשייה של אולגה חנקין כאשה, כעקרה, כיהודיה וכחלוצה. סביר להניח גם כי בביוגרפיה לבני הנעורים לא היינו פוגשים את יהושע חנקין האדם אלא את האגדה ואת המיתוס בלבד. בספרה של רות קולודני בקי **אם תלכי עמי** אנו פוגשים את בני האנוש שמאחורי המיתוסים. וזה חדש.

אני סבורה כי לקוראים הצעירים של אתמול לא היתה ניתנת הזדמנות להזדהות עם הצלחה במשימה שמתבצעת מאחרי מסך של שקר. זאת אפילו בהדגש של נקיפות מצפון וידיעה עמוקה כי כך לא ייעשה. סיפור הצלחה כזה לא היה נכתב.

גם כמיהתה של ילדה למשפחה חד-הורית אל האב שנעלם, ורגשי האשמה וההסתגרות של אב מפני בתו ומשפחתו לא היו מובעים בכנות כזו לפני כמה שנים. ספרה של תמי שם טוב **רק בשביל מילי** מלא בכל אלו ומנפץ כמה מיתוסים שספרות הילדים התאמצה לטפח עד לפני זמן לא רב. וגם זה חדש. לא היכרנו בעבר התמודדות עם רגשי נחיתות, שכול, זכר השואה ומוות באופן בו הם באים לידי ביטוי בספרה של יעל מדיני **הילד שלא הכרתי**. כל אלו גם הם כל כך שונים ממה שהורגלנו אליו עד כה.

בנוסף נראה לי, שאיש לא היה מעלה על דעתו לשלב עסקים בעולמם הרגשי של ילדים או ביחסים בתוך המשפחה. בספרה של נורית זרחי **חוש העסקים שלי** יש שילוב שכזה והוא קולח לו בהומור. בטבעיות גמורה אנו פוגשים בו טיפוסים ומצבים שאנו וילדנו נתקלים בהם בחיי יום יום. לא פגשנו כאלה לפני כמה שנים. אותי הפתיעו הספרים בכך שנעדר מהם טעם לואי מתקתק שמלווה לא אחת את ספרי הילדים והנוער. טעם כזה לריב אינו מוסיף אלא רק גורע. הוא לא דבק כלל בספרים שלפנינו.

בכל הספרים הללו אנו פוגשים משפחות שהן לא אידאליות וילדים שאינם מושלמים. אבל הם כולם אנושיים וככאלה הם נוגעים בנו ומרגשים אותנו. המצבים המורכבים שמתוארים לא תמיד מסתיימים בכי טוב, ואני מעריכה את הכותבות שהעזו והראו לנו שאפשר לכתוב ספרות ילדים ונוער קצת אחרת.

אני מאמינה כי זאב ככותב וכמחנך היה גאה בהן.

לסיום, ברצוני לברך את כלות הפרס ולאחל להן שספריהן יגיעו וירגשו קוראים רבים. והרי בכך יש לנו כספרנים, ולכן הסופרות עניין משותף.

ניצוקי ועדת השופטים להענקת פרס זאב

לספר "אם תלכי עמי", פאת רות קולודני-בקי.

הספר של רות קולודני-בקי מציג גלריה מרובת פנים של דמויות אשר פעלו לקידום מימוש החלום הציוני בסוף המאה הקודמת ובראשית המאה הנוכחית: דמויות כמו יהושע חנקין ואולגה אשתו, מניה וילבושיץ ובעלה, ישראל שוחט. מיכאל הלפרין, אבשלום פיינברג, ד"ר רופין וכן הברון רוטשילד, אבי היישוב, שליחו אסיביצקי ועוד.

הקורא מתוודע לתנועת חובבי ציון ולמוסדותיה השונים, וכן לאיסורים שהוטלו עליהם בפטרבורג ובמקומות אחרים, איסורים אשר בשלהם נאלצו החברים

בתנועה ליזום מפגשים חשאיים, של האינטליגנציה היהודית. במסגרת זו מעוצבים תיאורים של "בית רומנוב", הווי שלטון הצארים ופקידיו, וכן דמותו של סרגיי פיודורוב הקשוחה במשרתו החשאית. הסופרת מרחיבה את יריעת המסופר תוך תיאור הנארודניקים, מפלגת הפועלים, ניאזביסימאיה (בלתי תלויים), נארודנייה וולה (רצון העם) וכן הריגת ניקולאי השני ב- 1881.

בקי יודעת להסיט את עלילתה מאידיאולוגיה לאומית, ומתרכזת בתחומים אנושיים כלליים. על-כן אין פלא שנושא האהבה משולב במעגלים השונים בספרה ותופס מקום נכבד בה.

"אהבה היא העיקר בחיי אשה. חיי אשה ללא אהבה אינם חיים", אומרת אולגה. הקונפליקט החריף בין משיכה אישית, גופנית, סקסית לבין מימוש החלום, החזון הרוחני - מובלט, ואף מסביר את פעולתה של אולגה בגאולת אדמות, שעל שמה נקראת השכונה בחדרה "גבעת אולגה".

וכך גם נבין מצד אחד אהבתה לפיודורוב הרוסי, ומצד שני את נישואיה ליהושע חנקין.

פעילותו האובססיבית של יהושע חנקין בגאולת הארץ כבשה את אולגה וגם דמויות זרות כמו פיודורוב וברון יוסטינוב, ולא בכדי כונה יהושע "משוגע".

ארץ-הקודש השפיעה בקדושתה על פיודורוב ועל ברון יוסטינוב, ועזרתם - במישרין ובעקיפין - הועילה לחנקין לרכוש מאות אלפי דונמים מהאפנדים.

הסופרת משלבת אלה באלה, תחומים שונים במעגלים והקורא נסחף בעלילה מרתקת וקונה מידע על דברים גלויים ונסתרים שלא היו ידועים לו קודם לכן.

ספרה של רות קולודני-בקי, מקיף כמעט מאה שנים, ומקנה, תוך יצירת סקרנות אצל הקורא, ידיעות מרגשות על התפתחות היישוב בא"י, בעיקר על גאולת הקרקעות בישראל, ועל הרפתקאות הכרוכות ברכישות אלה בתקופת שלטונו של הממשל התורכי.

על עושר ידיעותיה ועל יכולתה הנארטיבית החלטנו להעניק לספרה "אם תלכי עמי" את פרס זאב לשנת תשנ"ט.

ובאנו על החתום:

גרשון ברגסון

ד"ר סלינה משיח

ד"ר מירי ברוך

דברי תודה - רות בקי:

ברצוני להודות לוועדת הפרס, על שהעניקה לספר "אם תלכי עמי" את פרס זאב.

בילדותי אהבתי לקרוא את שיריו ב"דבר לילדים", וגם תעודות בית-ספר שקיבלתי בעממי, היו מעוטרות, בצידן השני, בשיריו, שנישאו מהם ניחוח אהבת הארץ ואהבת האדמה.

אהרון זאב היה ממייסדי ביה"ס של זרם העובדים, אשר שם לו למטרה לחנך, לא רק ללמד, ולבנות חברת ילדים עצמאית ואחראית, נושא שמתלבטים בו עד היום, ואיני יודעת אם הפתרונות שהוצעו והתבצעו אז - לפני כארבעים וחמישים שנה - לא היו טובים יותר.

ברצוני להודות גם להנהלת "עם עובד" ו"יד בן צבי", שגם בעידן הרייטינג ממשיכים בסידרה "ראשונים בארץ" שהרייטינג אינו מטרתה. מטרתה לחשוף דמויות עתירות מעש שהטביעו בתולדות הארץ חותם.

אולגה בלקינד היתה אחת מהם. רוב בני הנוער - ואף המבוגרים - אינם יודעים היום עליה, על חייה ומעשיה. בטוחני שגם תושבי "גבעת אולגה" - ישוב ההולך ומתפתח שמדי יום צצים שם בתים חדשים - אינם יודעים על שם מי קרוי הישוב בו הם גרים. אולגה היתה אחותם של אנשי ביל"ו - ה"בילויים" - שעלו ארצה ב 1881 היא לא עלתה איתם, עם אחיה ישראל ושמשון, ועם אחותה פניה - כי אם המשיכה למודיה בפטרבורג. היא למדה מקצוע חדשני באותם ימים - מיילדות, מתוך כך הכירה קצין רוסי פרבוסלבי, וסיפור האהבה נמשך זמן רב.

בעלותה לא"י, ב 1887 - עזרה להרגיע את המרד שפרץ נגד הברון רוטשילד, כשיזמה וארגנה משלחת נשים מראשל"צ לאשתו.

בראשל"צ הכירה את יהושע חנקין, שהיה צעיר ממנה ב 12 שנים, והשניים התאהבו ונישאו למרות התנגדות הוריהם.

בכל פעולות רכישת הקרקעות - וחנקין רכש כ 666,000 דונם. עזרה לו אולגה בדרכים שונות, החל בקשרים עם בעלי הקרקעות, האפנדים הערבים, ועד סיכון כספי משפחתה. כמו כן הצילה אותו ממאסרים ורדיפות.

אולגה היתה המיילדת העבריה הראשונה, - אך חשוכת ילדים. זה צירוף קשה מאד, שדרש כוחות נפש רבים את מירב כוחותיה השקיעה בתמיכה בבעלה ובעידודו.

מלים הן לא סתם הברות קוליות, ויש קשר ברור ביניהן - לבין מה שהן מסמלות. כשם ש"צלם" ו"מצלמה" נובעים מאותו שורש, וכן "מסך" ו"מסכה". "ייצר ויצירה" - וגם המושג 'History' אינו מקרי.

ההיסטוריה לרוב - תיארה קורות חיי הגברים ומעשיהם - והיתה הסיפור שלו His - Story. הספר "אם תלכי עמי" מביא את הסיפור שלה Her Story - ובתקופת ראשית היישוב, לא רבים יודעים על מעשי הנשים.

ניפוקי ועדת השופטים להענקת פרס זאב

לספר "הילד שלא הכרתי", פאת: יעל פדיני

מרכזו של הספר במערכת יחסים מורכבת שכולה ידידות ואהבה חברתית הנרקמת בין ילד בן תשע, גיל קמרון - ילד לא מקובל, מופנם, שמשפחתו התומכת עברה זה עתה לשכונה חדשה כדי לאפשר לו לפתוח בחיים חברתיים חדשים - לבין סשה, אדם מבוגר ממוצא רוסי, אביהם של התאומים בלהה ואורי שהם צברים מעשיים, דוקרניים, אימפולסיביים ואילו הוא, רגיש וטעון בכאב אדיר שמקורו בימי המלחמה השנייה.

גיל וסשה, שניהם פגיעים ורגישים (שניהם נושאים איתם כאב עמוק) ושניהם מוקפים באנשים הגיוניים, מעשיים, שמנסים לתת עצות נכונות יותר או פחות אך אינם יודעים לתמוך בצער הקיומי העמוק של יקיריהם.

שתי הדמויות האלה נשזרות זו בחייה של זו:

ברגישות עצומה מתארת הסופרת את המגעים הרכים והמלטפים של סשה לגיל ואת הדאגה הכנה והעמוקה של גיל לסשה.

גיל חושף בפני סשה את סודו הגדול וסשה אינו משכנע או מנחם. הוא פשוט מספר לו על בנו האהוב ז'ניה בלילה שלפני הירצחו, על ידי הנאצים, כשישב איתו במרתף והילד רצה לעשות את צרכיו. סשה שיכנע אותו לעשות במכנסיים מפני שהמרתף היה מלא במים ולא רצה שהילד יחלה. הילד שאל: ומה עם הריח? וסשה אמר לו: כשאוהבים, הריח הזה הופך להיות ריח של שושנים.

בבוקר שלמחרת הנאצים רצחו אותו. "יריה אחת הפכה אותו ממי שישן שנת לילה למי שישן תמיד".

הסיפור הזה בעניין הצרכים מחבר בין ז'ניה, הילד הקטן בן ה-5 של סשה, לבין גיל, ומבהיר קצת את עומק היחסים בין סשה לגיל. לא אחת אומר גיל כי לעיתים הוא חש כשסשה מביט בו, או מלטף אותו, סשה מלטף שני ילדים...

גיל מסייע לסשה לבנות מצבה לז'ניה, מצבה שהופכתו מהר מאד להיות גם

מצבה לאהבתם של סשה וגיל.

זהו ספר רגיש מאד, אשר שתי מערכות הזמנים - מלחמת העולם השנייה מצד אחד, והעולם העכשווי מצד שני - משמשות בו בערבובייה.

על כתיבה מעולה של ספר מרגש שהקוראים המבוגרים יאהבו אותו לא פחות משיאהבו אותו בני הנעורים - החלטנו להעניק לספר את פרס זאב לשנת תשנ"ט.

ובאנו על החתום:

גרשון ברגסון

ד"ר סלינה משיח

ד"ר מירי ברוך

דברי תודה - יעל פדיני:

נשיאות נכבדה, רעותי לפרס, בני משפחה, חברים, אורחים, כל שוחרי המושכים בעט והמקישים עלי מקלדת.

קודם-כל - תודה רבה. אם נועד הפרס לברך על המוגמר בעבר ולעודד את המתוכנן לעתיד לבוא, אני מעידה על עצמי שהוא ממלא את ייעודו.

ומכאן, לדברים ספורים שאני רוצה לומר ואשר יתמקדו בחמישה אנשים שיש להם קשר ישיר לעובדה שאני עומדת במקום הזה.

ראשון ביניהם הוא זאב, שעל שמו ולכבודו נקרא הפרס.

נדמה לי שלמארכי הימים יש צ'ופר אחד שאין לצעירי הימים - וזאת לא מיד הביטוח הלאומי וזכויות הפנסיה אלא רק מיד "הזמן" - שהם מכירים - ולפעמים אף באורח בלתי-אמצעי - את האישים שבשמים קרויים רחובות ושכונות ובנייני ציבור - וגם פרסים.

וכך, אמנם, יצא לי שממש היכרתי את אהרן זאב, או פשוט זאב, כפי שנודע בימיו לכל, שם פרטי ושם משפחה כלול בשם אחד - איש העלייה השלישית, המורה והמחנך, המשורר ופעיל "ההגנה", שרישומו השורד ביותר, דומני, בתודעה העממית הוא השיר שכתב לכבוד אחד מחגי החנוכה בימים של טרום-מדינה - "אנו נושאים לפידים" (הולחן בידי מרדכי זעירא) ובו המלים עזות-המבע "נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו... מעיינות הגבורה הגנוזים גלינו - - - וברוח הימים של ראשית המדינה, כאשר הוחלט לייחד בצה"ל ערוץ לחינוך ותרבות, הוא היה האדם שנבחר להיות קצין החינוך הראשי הראשון באופן טבעי ומובן מאליו.

ולכן העובדה שספרי זכה בפרס הקרוי על שמו מרגשת אותי במיוחד.
האדם השני שאני רוצה להזכיר קשור בגרעין האמת של ספרי - אותו אדם שניצל
מגיא ההריגה אשר בו נספה בנו הקטן, ושעם שיקומם של חיו מהריסותיהם,
בלבו פנימה לא חדל מאבלו עליו, אבל יחיד, אבל תמיד מצב אנושי.

ורצה המקרה שבין אותו אדם וביני יתקמו קשרי ידידות והבנה שמתוכם
נעשיתי בעלת־חוב להציב בכתובים יד לאבלו ול"ילד שלא הכרתי". ואם אמנם
יש בספר שכתבתי גיבורים ראשיים ודמויות משניות, ויש עלילה ראשית
ועלילות משנה - הצבת גרעין האמת בלב המטווה הבדיוני היתה לי מילוי חוב של
כבוד ואהבה.

האדם השלישי במניין היא עפרה גלברט - חברת המערכת בהוצאה של "דני
ספרים" וסופרת לילדים בזכות עצמה. עפרה גלברט - משדנה את ספרי לכף
זכות, ליוותה את כל שלבי הכנתו לדפוס בעצה טובה, ברוחב דעת, בנדיבות־לב
וברוח חברית. כפי שחוויתי זאת, שני עקרונות הדריכו אותה - רגישותה למחברת
וכבודם של הנער והנערה שיקראו את ספרה. ירבו כמותה בהוצאות הספרים.

רביעי בשורה הוא המאייר יעקב גוטרמן, שבחפץ־לב נטל מכחול בידו כדי
להוסיף לספר איורים, ושרק מקריאת הספר ומבלי להידבר בינינו, צייר את
הדמויות הראשיות וכמה מן המעמדים כפי שראיתי בדמיוני. זה מופלא בעיני. אני
אסירת־תודה לו.

ואחרון־אחרון חביב - דני פהימה, בעליה של הוצאת הספרים הנושאת את שמו.
בשנה שעברה במסיבה שבה אירח סופרים ומשוררים ומאיירים הקשורים אתו
בקשרי רוח וחומר, סיים את ברכתו כך (ואני מצטטת מן הזיכרון שאולי לא
מדייק בשוליים אך דבק בעיקר): "אני מברך אתכם, סופרים ומשוררים, שתכתבו
לילדים ספרים כאלה שיחנכו אותם להיות אנשים טובים".

אל דאגה. לא אוסיף פה אמרי־שפר לתילי־התילין של הרעיונות והתיאוריות
שמאז ומעולם נערמים והולכים בסוגיית החינוך: מיהו המחנך ומיהו המחונך ומהו
החינוך ובאיזה אקלים, בכלל, יכול להתקיים המעשה החינוכי.

אבל, באופן הישיר ביותר, אומר שאדם שאמר את המילים הפשוטות האלה -
"תכתבו לילדים ספרים כאלה שיחנכו אותם להיות אנשים טובים" - לכבוד לי
להוציא ספר באכסניה שלו.

ושוב תודה.

ניעוקי ועדת השופטים להענקת פרס זאב

לספר "רק בשביל עולי", עאת תעי שם טוב.

"רק בשביל מילי" הוא סיפור בלשים, המודע לרוח הסוגה הכופה על יוצריה תבנית נוסחתית. סוגה זו מגלמת את תקוות הקוראים, מתעלת את טעננם, ועל-כן מחוייבת אף לציפיותיהם. מכאן: דמויות מקוטבות המחליקות בערוצי מירדף והרפתקאה: גיבורים מתנשפים תחת פני מסיכה. הטובעת בהם את חותם ה"טוב" וה"רע"; עלילה הרת-מתח, המדלגת באצבעות עצבים בין סף הסקרנות למיפתן החרדה של הקוראים; סוף המתפרק בטוב, למרגלות תעלומה שפתרונה מבשר על חשיפת זהות "פושע" ו"רשע", שיחרור גיבור, או גילויי סוד אוצר-מטמון כמוס, כגמול וכהכרה להישגיו של הבלש.

כך הנוסחה. אך יש וחרף האילוצים ומיגבלות הקונבנציה הז'אנרית, משכיל הסיפור הבלשי לייצג היבטים, המאירים את פתרון החידה במימד נוסף: התנסות שמטרתה תיקון הוויה שנפגמה, השבת הסדר לאמנה חברתית שהופרה, השתלת מיקטע-סיפור המתגעגע אל סופו בסוף התר אחר סיפורו האובד. יש, והחידה הבלשית היא מסע חניכה, שבמהלכו הופכת ההיכרות להכרה, הידיעה - למודעות, והתום - לדעת, הנושאת את צועריה מילדות לבגרות. בקונטקסט ספרותי מעין זה, הופך הבלש-הילד למטאפור, המייצג את האדם החוקר, שואל השאלות התוהה "למה?", "מי?", "כיצד?", ומתפקד כסוכן וכנשא, המעורר שאלות בדבר צדק ואשמה, זיוף ואמת. בתוך כך הוא עומד על יכולתנו לחשפש ולהמשיגם. זאת ועוד: בנסיגנו הבלתי נילאה לצירוף פיסות מידע לתצריף הגיוני מבטא הבלש את אמונת הקוראים ברלבנטיות של חקר האמת, ואת מחוייבותם להסבר הגיוני, לפיתרון, לפירוש ולהארה. שכן רק קיומם ההכרחי של אלה, יבטיח, שאירגון וסדר טוב, ישובו אל מציאות כאוטית, נגועה וחבולה, שההיגיון בגד בה.

ואכן, יובל, בלש בן 13 כמעט, יודע שחשיפת האמת והתשובה, היא הריקמה שבאמצעותה יוכל להטליא את עולמה הקרוע וחסר הפשר של מילי. על-כן, הוא יוצא לגלות את החוליה העמומה בסיפור חייה של בת-דודתו, ובתוך כך, מוצא שהיכולת לבלוש אחר סיפורה, היא גם הכישרון לחבר, לטוות ולברוא אותו. בסוף הסיפור הוא מתגלה כסופר. מילי, הממריצה אותו, יוצאת בעקבות ההכרה, שרק בפענוח האמת העלומה של סיפור ילדותה תוכל לנקד לו סוף בהיר, מתוכו תמריא אל נראטיב חדש. וכך יוצאים השניים לגלות ולשכתב ביוגרפיה אישית, שהיתה לתעלומת חיי הזוגיות והמשפחה הגרעינית בקץ העידן המודרני.

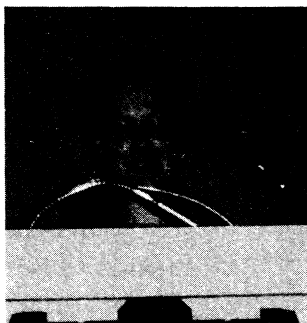
בפתח מחברת מיבצע הבילוש מציגה מילי את תעודת הזהות של המשפחה:
"הוא עזב את האשה והילדה. / אומרים שהוא הרגיש בעיקר הקלה. / אני לא
בטוחה שהוא האיש הרע. / קרה כאן מקרה איום ונורא".
"מי האיש הטוב / הרע שנשטש ילדה קטנה? מדוע התיר את רפידת עולמה המוחלת,
להותירו פרום עיניים, תלוי על פגימה, מנוקד כחידה?"

מילי ויובל בר ובת המצווה יוצאים למסע חיפוש אחר מטמון עלום, נחושים
למצוא אב-יהלום נעלם. בסוף הדרך הם מוצאים מבוגר מרוטש, אבא מרוסק,
רסיס של אב. אלא שהחיפוש הופך להם לחופש, הדרך - לאמת, והתהייה -
למודעות, לקבלה, להתעלות ולהכרה. העזרה, הטוב והאומץ, שהם מגלים זה בזו,
מקרינים אף על גורל המבוגרים, ולכן, תום סיפורם מביא לידי תום אף את
עלילות חייהם הנטושות של הגדולים, הזוכים בזכותם להארה ולסוף טוב.
על סיפור בלשים בלתי שיגרתי, שאיננו נופל במוקש עלילה סטריאוטיפית
ודמויות חד ממדיות; הודות להווית חיים מפולשת, שאינה מנגידה באורח
מלאכותי את עולמם העוין והשטני, כביכול, של המבוגרים, בעולמם הכמו -
מלאכי, האידיאלי והסנטימנטלי של הילדים; בשל עלילת מתח חוצת גבולות,
המתחוללת בין גבעתיים לניו-יורק, מבלי שיאבדו לה גבולות הסתברותה
האמנותית; בגין לשון קולחת, אמינה אך לא מתיילדת; ולבסוף, משום הכישרון
לטוות סיפור מרתק, התואם בתחבולותיו ובאמצעיו הצורניים את ז'אנר סיפורי
ההרפתקאה ו"הבלש" לילדים, אך בה בשעה מפיח בהם רוח רעננה - בשל כל אלה
החלטנו להעניק לסופרת תמי שם טוב על ספרה זה את פרס זאב לשנת תשנ"ט.
ובאנו על החתום:

גרשון ברגסון

ד"ר סלינה משיח

ד"ר מירי ברוך

דברי תודה - תפי שם טוב

קודם כל, רציתי להודות לך על הטקס היפה והמרגש.
התבקשתי להעביר את נוסח הדברים שאמרת
בטקס. הנה הם:

כשאנשים שואלים אותי על מה הספר "רק בשביל
מילי" אני מספרת קצת על העלילה. אני אומרת
שהסיפור הוא על יובל ומילי, בני דודים וחברים
טובים, שמחליטים לקראת מסיבת בר ובת המצווה
המשותפת שלהם למצוא את אבא של מילי שנעלם תשע שנים קודם לכן.

אבל מבחינתי, מעבר לעלילה ולדמויות, הספר הזה הוא בעיקר על אהבה. אהבה למשפחה, לחברים, אהבה בין גברים לנשים, אהבה לחיות ואהבה לספרים. אני שמחה ומתרגשת שוועדת השופטים של פרס זאב אהבה את הספר. אני רוצה להודות למשרד החינוך, לוועד למען החייל, לעיריית תל אביב, להוצאת הקיבוץ המאוחד, ליונה ספר, אבנר גלילי, כריסטינה קדמון, וכמובן - להורים שלי, לחברים שלי, למשפחה שלי ולשכנות שלי.

ניעוקי ועדת השופטים להענקת פרס זאב

לספר "חוש העסקים שלי", עאת נורית זרחי

סיפורה של משפחת בלום העומד במרכז הספר הוא סיפור עכשווי המייצג את העשירון העליון בישראל היום.

רשת הבאים במגע עם בני משפחה זו מהווים חתך של מכלול השכבות בחברה הישראלית. וכך:

1. סבתא, "הציוניסטית" המייצגת את העליות הראשונות ממזרח אירופה, כשבני משפחה שנשארו "שם" הוכחדו ע"י הנאצים.

2. דוד קובי, הישראלי היורד, שהתחנך בארץ, אבל העדיף לעשות מהר כסף וירד לגרמניה.

3. דנה כגן, העולה החדשה מרוסיה, שמתפרנסת גם מנגינה וגם מניקוי בתים.

4. דוד, סוחר הרהיטים משוק הפשפשים, שמייצג את העלייה שלאחר קום המדינה של אנשי ארצות המזרח.

5. עובדיה, המנקה האפריקאי המייצג את קבוצות הזרים המבצעים כיום את "העבודות השחורות", לאחר שהישראלים המפונקים אינם מוכנים לבצען עוד, וכמובן כל הסוחרים הבאים במגע עם מר בלום ורוצים בקשר קרוב עמו בגלל כספו. על פניו, נראה הכסף כגורם המניע את הסיפור.

הדברים נמסרים מנקודת התצפית של מעיין, הבת הבכורה של משפחת בלום, והיא השומעת את אבא המדווה לאמא כי אין עוד ברירה. וכנראה שיצטרך להכריז על פשיטת רגל. המשמעות לגביה, כפי שמסבירה אמא היא שהשנה לא ניתן יהיה לשלוח אותה לקייטנת סוסים, וגם ברבי מעופפת ונעלי ספורט חדשות לא ייקנו, מיד כפי שהיה נהוג עד עתה.

מעיין יוזמת אפוא רעיון אדיר, לשפר את מצב המשפחה על ידי מכירת אחותה הקטנה, המוכשרת והמוצלחת, ועי"כ לפתור את הבעיות הכלכליות של אבא.

"חוש העסקים" הזה שירשה מעיין מאבא, מר בלום, הכסף כגורם מניע, היוזמות והמעשים שלה המשתלבים טוב כל כך במערכת החברתית של חייה - מתגלים בשלב זה כמסווה לבעייה שאינה אקטואלית דווקא וימיה כימי האנושות כולה - נושא קנאת אחים.

וכך, לאחר ההנאה הצרופה מן הסיפור העכשווי כל כך שרקמה זרחי על רקע חברת השפע הישראלית, המצויה במיתון, ושמרבית הדמויות המרכיבות אותה רואות בכסף את הערך העליון של החיים - נחשף הקורא לבעייה העיקרית של הסיפור, המזכיר כל כך את סיפור יוסף ואחיו (כשגם שם היתה מכירת אח), ואולי עוד יותר - לסיפור קיין והבל.

מעיין, כאמור, היא הבת הבכורה למשפחת בלום אבל שלא כאחותה הקטנה והמתוקה אושרית היא אינה מתוקה ואף אינה מוכשרת כאושרית. בעוד פניה של אושרית יפות כל כך הרי מוגדרות פניה של מעיין כפני אנרכיסטית, עיניה של מעיין חומות, ואילו של אושרית כחולות ויפיפיות ואם לא די באלה הרי שלמרות שמעיין למדה בלט שנים רבות יותר מאושרית ויש לה "יציבות טובה" הרי שלאושרית יש, כדברי המורה, "תנועות מוסיקליות והיא ממש מתקדמת לגילה".

מעיין אינה בוחרת ברצח כדי להיפטר מאחותה. בחברה שכולה מוכרים וקונים אפשר לעשות זאת באלגנטיות, תוך כדי סיוע לאב הנאנק תחת עול החובות.

הנושא המוסווה טוב כל כך, קנאת האחיות והתחרות על אהבת ההורים, הוא נושא המושך את הסיפור מעבר לאקטואליה, ומעבר לכסף הנראה ברובד הראשון כמרכז הסיפור, והוא אחד הנימוקים למופלאותו של הספר.

על מעט כל כך המחזיק עוצמה רבה כל כך - בחרנו להעניק לנורית זרחי את פרס זאב לספרות ילדים לשנה זו.

ובאנו על החתום:

גרשון ברגסון

ד"ר סלינה משיח

ד"ר מירי ברוך

עיון ומחקר

יצירתו של יוזף לדה - התמימות השורדת.

מאת: סבינה שביד

בקיץ 1998 הוצגה בפראג תערוכתו הרטרוספקטיבית של יוזף לדה (Josef Lada)¹ התמונה המשמשת כאיור לאחד מסיפורי העם שאייר האמן, אומרת על התערוכה יותר ממה שאפשר לכתוב עליה (תמונה 1). רואים בה איכר גדול ויציב עומד בתוך נוף כפרי. רגליו הנתונות בנעלי עץ ניצבות על השביל. לצד השביל פורחים פרחים ונחל זורם לו בעצלתיים. ראשו של האיש מגיע לשמיים. פניו זוהרות, עיניו המביטות בנו שופעות אור, תום, טוב לב וצחוק. הדמות המוצקה, בלבושה הכפרי משתלבת בנוף הכפרי עד שקשה להחליט האם היא השתקפות צורתו וצבעיו של הנוף או הנוף הוא שעיצב את עצמו לפי צורת האיש.

הביטוי הפיזי של טשרניחובסקי "האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו", רגיל על לשוננו, אך בציוריו של לדה הנוף הוא גם פרי עמלו וטיפוחו של האדם. הכפר הציכי הוא לא רק מקום בטבע, אלא הוא יצירת האדם החי איתו בשלום ובהרמוניה, ויצירתו האמנותית של לדה מבטאת זאת.

בספרו "על הרוחני באמנות" ציין קנדינסקי שתי דרכים שונות לביטוי הרוחני:

- א. הפשטה גמורה מן הפיגורטיביות, מן הסיפוריות ומן האלגוריה.
- ב. ציור "הריאליה הגדולה" המובילה גם היא אל מעבר לנראה לעין, אל האמת השוכנת בתחושותיו של האדם, ובדימויו של האמן.

לדה הלך בדרך השנייה, וציוריו הנובעים מעולם פנימי חודרים ללב.

הוא נולד ב-1887 בכפר קטן לא הרחק מפראג. בגיל 16 עזב את כפרו ובא לפראג כדי ללמוד מקצוע. הוא אהב לצייר אך ידו לא השיגה מימון ללימודים באקדמיה לאמנות, לכן למד את מלאכת כריכת הספרים. בשעות הערב הוא למד גם קצת ציור. כישרונו האמנותי הגדול עשה את ציוריו החובבניים, כביכול, למבוקשים. כבר ב-1904, בהיותו בן 17, הוא פירסם קריקטורות בכתבי עת הומוריסטיים, ובהיותו בן 19 התחיל להופיע כמאייר ספרי ילדים. כך עשה את עצמו כאילו בלי משים לצייר מקצועי.

כתושב פראג, שהיתה מרכז ליצירת אמנות מודרנית, יכול היה לברור לעצמו את

1. Katalog Vystavy Josefa Lady/ Jizdarna Prazskeho hradu - 1998.

דרכו כאמן מודרני. בעשור הראשון של המאה עוד גישש וחיפש את סגנונו האישי, תוך התמודדות עם הסגנונות המודרניים הנפוצים: "סגנון הנעורים", האקספרסיוניזם, הקוביזם ואחרים. כך באיורים ובאותיות המקושטות לספר סיפורים של ויקי פאטליס (1910) ניכרת השפעת הציור האקספרסיוניסטי הגרמני (תמונה 2) אך האקספרסיוניזם הקודר לא היה משורש נשמתו ויש לראות בציור זה כמו בכרזות המצויירות בסגנון הנעורים אטיוד של צייר צעיר המגשש את דרכו.

בשנות ה-20 התגבש סגנונו האישי של לדה. הוא התחיל לצייר בקו פשוט בצורות פשוטות ללא פרטים מיותרים וללא שימוש בצבעוניות מתוחכמת, כמו בציורים עממיים או בציורי ילדים. למרות החסכנות יש בציוריו חיוניות רבה והוא מצליח להעניק אופי אישי לדמויותיו ולתארן בסביבתן. יש בתמונות ההווי הרבות שצייר כאלה הנראות כאלגוריות העוסקות בכל מצבי אנוש, כמעט באותה עמקות ובאותה אמפטיה בה צייר ברויגל את תמונות ההווי שלו (תמונה 3). בקומפוזיציות הצפופות, הגדושות פעולה, אנו פוגשים טיפוסים שונים ומשונים המתוארים בהומור טוב שאף פעם איננו ארסי, אלא מלא תובנה לאופיו המורכב של האדם והזדהות עם תשוקותיו, שמחותיו, תוקפנותו ואפילו אדישותו לטרגי ולמגוון המתחולל לנגד עיניו.

בציוריו לספרי ילדים יש שמחה ואופטימיות המתבטאים במראות נוף, בדמויות אדם ואפילו בחיות המואנשות (תמונה 4). באיורי האגדות ובציורים הפנטסטיים שצייר על רוחות ופיות, הוסיף לדה דמויות דמיוניות המאכלסות יערות ונופים שטופי ירח, חורבות ומבצרים נטושים המאיימים בצבעם הכהה על בתי הכפר הקטנים הלבנים (תמונה 5).

פירסומו הגדול של לדה בא לו מעבודתו המשותפת עם ירוסלב השק על ספרו "החייל האמיץ שווייק". לדה עבד על איורים אלה שנים רבות. בשנים 1921-1922 אייר את פרקי עלילותיו של שווייק שהתפרסמו בהמשכים. אחר כך נדפסו רוב פרקי הספר עם אותם האיורים, אך לדה המשיך לעבד את איוריו ליצירתו של השק גם אחרי מותו של הסופר ב-1923. הוא המשיך "לבנות" את דמותו של השלומיאל בר המזל, הגיבור-הפחדן, הטיפש-החכם, וכל הטיפוסים שמסביבו עד שנת 1955, שנתיים לפני מותו, כדי לעצבם כדמויות חיות, בעלות אופי משלהם. כאמן נשאר לדה טיפוס ייחודי. חוקרי תולדות האמנות לא יצליחו לעולם להכניסו לאף אחת מן המגירות שבהם מאכסנים אמנים לפי זרמים ואסכולות. לדה לא התעניין בתיאוריות ובמניפסטים, הוא לא השתייך למפלגות פוליטיות או זרמים אמנותיים, הוא גם לא נטל חלק במהפכות. למרות כל אלה השיג את אחד

ההשגים שכל אמני המאה ה-20 התאוו לו ביותר: הקשר הישיר והבלתי אמצעי עם הצופה.

הציור החסכוני, המוסר רק את התמצית, פשטות הקו, נקיון הצורה, הצבעוניות החיה וברירות המסר, עשו את לדה לאמן פופולרי ומשפיע, הרבה יותר ממה שנתפס על ידי מבקרי האמנות.

בציורי הנופים בעונות השנה המתחלפות ובציוריו לספרי ילדים ואגדות עם, לא תוארה המציאות בצורה אילוזיוניסטית, אלא מבעד למשקפיו, כדי שהצופה יגלה בהם את הנופים השלמים של סביבתו הקרובה, את העולמות היפהפיים שבהם גדל מילדותו.

כצייר קריקטורות וכמאייר לכתבי השק, הוא התייצב לצידו של החלש וביקר את את החזק והנצלן ללא קשר לאידאולוגיה. הוא לגלג והוקיע את ה"קמרד" הקומוניסטי הזולל על חשבון הפועלים, כמו את ה"בורז'ואה" הקפיטסליסטי הדורס את עובדיו. אפילו הקורפורל המסכן המתעלל בטוראי המסכן עוד יותר זכה לאותה מידת ביקורת.

לדה עיצב את דמותו המוחשית של שווייק, ולדעתו העניק לה גם משהו ממראהו האישי והרבה מאופיו (תמונות 6-7). כמוהו כשווייק נשאר חייל פשוט. נלחם את מלחמת ההישרדות מול ביורוקרטיה, מיליטריזם, נצלנות, צביעות, משטרים מושחתים ואפילו מול מבקרי אמנות שדרשו מכל אמן בתחילת המאה שיהיה אוונגרדי, או חדשני או לפחות אבסטרקטי ויעסוק בעיקר ב"רוחני שבאמנות".

לדה הסתפק בגילוי של הרוחני שבבני אדם, במראה נוף ובאגדות עם. הוא חיזק בציוריו את החלשים, הילדים והמבוגרים, הוא דיבר אליהם בכנות וללא התנשאות, ב"גובה העיניים". הוא גם נלחם באפקטיביות בממסד הצבוע, אך הוא עשה זאת בלי אלימות ותוקפנות, תמיד כאילו בחיוך של דרך אגב.

הקהל המצטופף, גם היום בתערוכתו הרטרוספקטיבית, 41 שנים אחרי מותו, יעיד על הרלוונטיות והעמידות של ציוריו. הם ממשיכים לחיות ולדבר ללב הציבור.

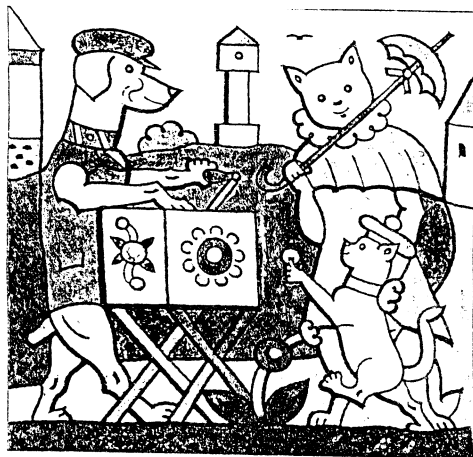
השפעתו האמנותית ניכרת הן באיור האירופי והן באיור הישראלי, אך זהו נושא הראוי לדיון נפרד. גם בתיאטרון מופיע שווייק לנגד עינינו כפי שעיצבו לדה (תמונה 8). נראה לי כי ההשפעה הרבה שהיתה לו על האיור, הציור והבמה, עריבה לכך שיצירתו של האיכר התמים מן הכפר הצ'כי הרוסיצה, תישאר איתנו עוד שנים רבות.

תמונה 2, האות ס בספרו של י. פטליס 1910

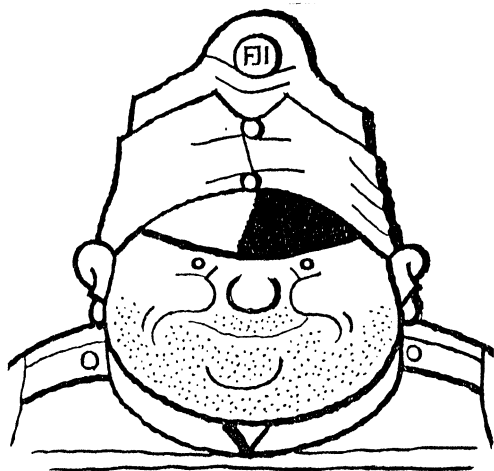
תמונה 1, איור לספרו של י. נמנץ.
סיפורי עם 1926

תמונה 4, איור לספר "עולם החיות" 1919.

תמונה 3, מסיבת ריקודים 1929

תמונה 6, החייל האמיץ שוויק,
איור של לדה 1926

תמונה 5, הסטכמן, דמות אגדית 1937

תמונה 8, מאיר מרגלית, שוויק 1935

תמונה 7, צילום של יוסף לדה 1955

לגדול עם ספרים¹

על תהליך בניית הקשר בין הילד הרך והספרות

מאת: לאה חובב

מאז ראה אור ספרה הקלאסי של מרים רות, **ספרות לגיל הרך**², הדן בספרות לקטנטנים הן בשירה והן בפרוזה, המשמש כיום כספר יסוד לכל מי שבא לעסוק בספרות לגיל הרך, לא נכתבו ספרים מסכמים על גיל זה. נכתבו מאמרים רבים שעסקו בנושאים שונים הקשורים לגיל הרך: בלשון הילדים ובהתפתחותם הלשונית, בסוגי הספרות ההולמים את הגיל הרך וכדומה. עתה ראה אור ספרן של שתי מחנכות העוסקות בגיל הרך: הסופרת-משוררת עדנה קרמר והחוקרת חוה יסעור. הספר **לגדול עם ספרים** מהווה המשך למפעלה של מרים רות, ויש בו כדי לעדכן את העוסקים בגיל הרך.

מטרת הספר לתאר את השלבים בתהליך בניית הקשר של הילד אל הספר, ולתת כלים בידי המתווכים המבוגרים המגישים לילד יצירות ספרותיות. המחברות מתארות את השלבים הראשונים של הפגשת הילד עם ספרות, תחילה כמאזין בלבד ועדיין לא כקורא. לפיכך נועד תפקיד חשוב למבוגר המספר סיפורים בעל-פה, וקורא יצירות בקריאה קולית באוזני הילד הרך. בספר מפורטת הדרך הרצויה שבה יוצר המבוגר סיטואציה של מגע בלתי אמצעי עם הילד, קשר עין וקול מגוון, התורמים להקשבה ולהבנת היצירה.

בספר שלושה פרקים, שבהם מוצג התהליך מן הקל אל המורכב. בפרק הראשון דנות המחברות בתופעות בהתפתחות הלשונית של הילדים בגיל הרך. הראשון שדן בתופעות לשוניות בגיל הרך הוא קורניי צ'וקובסקי, בספרו **משתיים עד חמש**³. הוא העמיד את היסוד להתבוננות בלשונם של הילדים הקטנים, ביצירתיות שלהם ובשיבושים האופייניים היוצרים הומור בעיני המבוגר. לאה גולדברג עמדה על נושא זה במאמרה "על שפת הילדים"⁴, והיתה הראשונה שנתנה דוגמאות בלשון העברית מתוך שפתם של הילדים. מרים רות עסקה הרבה בלשון הגיל הרך, הן ב**לשונות קטנים**⁵ והן במאמריה הרבים. מחברות ספרנו מביאות בסוף כל פרק ביבליוגרפיה עשירה העשויה להרחיב את דעתו של הקורא, ובתוכה כלולים הספרים הנ"ל.

בפרק הראשון מובאים השלבים בהתפתחות לשון הילדים, התפתחות מבנה המשפט והתפתחות אוצר המילים. בהתפתחות המורכבות של מבנה המשפט מביאות המחברות דוגמא לבניית משפט בעל שני מושאים. אולם לדעתי יש טעות בדבריהן. המשפט "בובה קטנה ישנה במטה", יש בו רק מושא אחד, "במטה", שהוא מושא עקיף. התואר "קטנה" איננו מושא אלא לואי לנושא! ואגב, השימוש של הילד הקטן בתואר "קטנה" או "גדולה" מצוי ורווח ביותר, מתוך חיקוי לדיבור היומיומי הנשמע סביבו, ואין בו כדי להעיד על מורכבות.

הפרק עוסק בתיפקודי הלשון ובהתפתחותם, תוך שימוש בטבלה מסכמת, כפי שהדבר נעשה פעמים רבות בספר. כאן מובאות האנשות שהן תוצאה של הדיבור האגוצנטרי. כמו כן קיים דיון במטאפורות "ראשוניות" בלשון הילדים, נושא שחיה יסעור עסקה בו במיוחד⁶, ואיפיון השונה ממטאפורות של מבוגרים (שם, עמ' 21).

החלק המעניין בפרק הוא זה הן בתופעות היצירתיות בלשון הילדים, כפי שצינתי לעיל. כאן מובאות דוגמאות של מילים שיוצר הילד, מילים החסרות במילון האישי, והוא יוצר אותן בדרכים שונות: כפעלים מתוך שמות ("הציפור מכניפה, היא רוצה לעוף"), או כיצירת שמות עצם ("אני חולה בדבקת", מחלה מדבקת), או על פי אסוציאציות צליליות ("קוראים לה דוכיפת כי היא דוחפת את המקור שלה לדשא") וכדומה. חשוב מאוד לדייק בהבחנות ובהגדרות, וכאן שוב נפל שיבוש, וטושטש ההבדל שבין דימוי למטאפורה (עמ' 24): במשפט "נכון שרגע זה פירור משעה", קיימת מטאפורה של זיהוי, הרגע הוא פירור משעה, ולא דימוי, כפי שנכתב שם.

את הפרק הראשון חותם הסעיף הדין בשיבושים בלשון הילדים, אולם כאן עוברות המחברות לספרות הילדים הכתובה ומדגימות שיבושים ו"חידושי לשון" ביצירות ספרותיות, כגון שלונסקי, ע' הלל, עודד בורלא ואחרים. תופעות אלה מוסיפות לשעשוע ולהומור.

הפרק השני אינו עיוני כקודמו. כאן ימצא הקורא הדגמות מוחשיות מתוך שלושה אספקטים, שכולם הם ספרות שבעל-פה. הראשון, שירי אמירה ומשחק, חרוזים ושירים למשחקי אצבעות וחלקי גוף שונים מסוג "סבתא בישלה דיסה", הנאמרים בעל-פה או מושרים לילד תוך משחק משותף של מגע ותנועה.

האספקט השני הוא ספרי תמונות ראשוניים, שאינם מלווים בטקסט כתוב. בספרים אלה תמונות עצמים ראשוניים, שמהם לומד התינוק לקרוא בשם העצמים. ספרים של תמונות סיטואציה, המבוססים על הסביבה הקרובה

והמוכרת, ושלב גבוה יותר - ספרים שהתמונות בהם יוצרות רצף תוכני.

האספקט השלישי מביא סיפורים מאולתרים שהמבוגר יוצר למען הילד באופן ספונטני תוך שיתופו של הילד. סיפורים אלה משחזרים חוויות, מספרים על מקומות שונים וזכרונות. המחברות מדגימות כל אספקט תוך הכוונה והתאמה להתפתחותו של הילד הרך. בסוף הפרק, בצד הביבליוגרפיה, מצויה רשימה של טקסטים של "שירי אמירה ומשחק לגיל הרך" (עמ' 61 - 62).

הפרק השלישי עובר מספרות שבעל-פה לספרות כתובה, מתוך בחינה אמנותית והתפתחות פסיכולוגית. מודגשת הבחירה הקולעת של היצירה וההגשה הנכונה, שיגרמו לילד חוויה אסתטית, ריגושית ואינטלקטואלית. שלב זה הוא המשכו של הסיפור המאולתר, אולם מתוך ספרות שבכתב, ספרים מאוירים ההולמים את תפישת הילד בן השנתיים. מודגשת חשיבות גיונם של הסיפורים: ריאליסטיים, סיפורי האנשה, סיפורים דמיוניים, הומוריסטיים ואחרים.

גיוון זה הוא, כנראה, שהוליד אצל המחברות את הצורך בחלוקה לז'אנרים בסיפורת לילדים. הדיון בחלוקה לז'אנרים הוא תיאורטי ואינו משתלב בדיון שבשני הפרקים הראשונים העוסקים בילד עצמו ובספרות המובאת לפניו. המחברות מציינות בצדק: "החלוקה לז'אנרים היא תמיד בעייתית משום שאין ז'אנרים טהורים ביצירות ספרות קונקרטיים".⁷ ואכן, החלוקה לז'אנרים המוצגת לפנינו היא סובייקטיבית, לפי קריטריונים שקבעו המחברות: על פי "מבנה, עליה וסוגי דמויות". אולם ההתבוננות בסיווג זה אינה משכנעת, ובמיוחד חסרה התייחסות לסוגי דמויות. כמובן, קיימים קריטריונים נוספים שאינם נידונים כאן.

הספרים ההולמים את הגיל הרך נחלקים למספר סוגים: ספרים מאוירים, שבהם קיימת הקבלה בין העלילה והאיורים הממחישים אותה. הסוג האחר, Picture Book, שבו קיים שילוב בין הטקסט והאיורים עד לבלי הפרד, ואין האחד יכול לעמוד מבלי השני (דוגמא לכך הוא ספרה של אורה איל, **בוקר בהיר אחד**).

מכאן עוברות המחברות לדיון בסוגים של מבנה ועלילה. כגון: עלילה אפיזודיאלית ביצירות כגון **איה פלוטו**, ללאה גולדברג,⁹ או **מעשה בחמישה בלונים** למרים רות.¹⁰ עלילה מצטברת, סוג הנקרא "סיפור צביר", כגון: **אליעזר והגזר**,¹¹ או **הביתן הקטן** ללאה גולדברג.¹² ועלילה מתפתחת, שיש בה קשר נסיבתי בין האירועים. בין הדוגמאות לסוג זה יש עירוב של סיפורים ושיר, כגון **בארץ סין** של לאה גולדברג,¹³ המשולב ברשימה של סיפורים.

המונח הז'אנרי **שיר סיפור**, המופיע בספר פעמים רבות (עמ' 78 - 79), הוא לדעתי מונח שגוי. או שיר או סיפור! כוונתן של המחברות ל**שיר הסיפורי**, מונח הנזכר בדבריהן פעם אחת (עמ' 78), שיר שיש בו עלילה. והרי אנו עמלים להבחין בין שירה לבין פרוזה, ואילו הצירוף "שיר סיפור" מטשטש את ההבדל בין שני הסוגים. בספרי **יוצר ויצירותיו**¹⁴, עסקתי בהבחנות שבין שירה לפרוזה,¹⁵ ובין סיפור מחורז לבין שיר סיפורי.¹⁶ הדוגמאות הן רבות, אך הסיפור המחורז **דירה להשכיר** של לאה גולדברג הוא דוגמא בולטת למאפייניו של הסיפור המחורז: אי-אחידות באורך המשפטים, כדרכה של הפרוזה, החריזה ללא סדר קבוע, בתוך המשפט או בסופו, למשפטים אין מתכונת תחבירית אחידה או משקל קבוע, דברים המאפיינים את השירה. השיר הסיפורי לעומת זאת הוא שיר לכל דבר, בעל אורך משפטים קבוע, חרוזים סיומיים ולרוב - משקל קבוע. לגיל הרך אופייני המשקל טרוכי. מובן, שעלילה מצויה בשני הסוגים, ולא היא שמבחינה ביניהם.

את ספרן מסיימות המחברות בחלוקה לז'אנרים בשירה לגיל הרך. הסוג הראשון, "שירים לילדים קטנים", קשה לראות בו ז'אנר בפני עצמו, שכן סוג זה כולל למעשה גם את הסוגים שנזכרים לאחר מכן: "שירי משחק", הפונים אף הם לילדים קטנים, "שירים של משחקי לשון", חידות מחורזות וכו'.

הסוג "שירי אי-גיון" או נונסנס (שירי הבאי)¹⁷ הולם יותר את הילד המבחין בין מציאות ודמיון, ילד היכול לצחוק לעולם ההפוך ולחוסר ההיגיון שבשיר. "שירי רחוב" נלווים למשחקים והילדים מדקלמים אותם תוך כדי ספירה ומשחק. "שירי ערש" הוא ז'אנר שנכתב עליו הרבה, ואף הוא הולם את הגיל הרך.

הפרק "פינת הספר" (עמ' 91 - 96) ממחיש את הסיטואציה הרמוזה בשם הספר **לגדול עם ספרים**. המחברות מציעות לגננות פעילויות מתאימות המעודדות את הילד לחזור ולעיין בספרים שהוקראו לו, עיצוב אסתטי של הפינה ויצירת אווירה רגועה המושכת את הילדים. לפרק זה מצורפות טבלאות לאירגון הפינה, לתכנים הרצויים בה, וכן קריטריונים לעריכת מבחר מגוון של ספרים בפינת הספר.

מכל האמור לעיל ניכר שהמחברות השקיעו בספר זה חשיבה מעמיקה ורצינית, מתוך הכרת הילד הרך והכרת הספרות ההולמת אותו. גננות ומטפלות, אמהות ואבות לילדים רכים, יכולים להיעזר בספר זה ולקרב את הילדים לגדול עם ספרים. הספר מומלץ לסטודנטים במכללות הלומדים ספרות ילדים, וכן למורים העוסקים בתחום זה. מפעלה של מרים רות נושא פירות, וטוב שיש לו ממשיכות.

הערות

1. חוה יסעור, עדנה קרמר, **לגדול עם ספרים**, הוצאת ספרים "אח" בע"מ, סדרת "אורנים" 1998, 103 עמ'.
2. מרים רות, **ספרות לגיל הרך**, אוצר המורה 1969 (1977).
3. קורניי צ'וקובסקי, **משתנים עד חמש**, ספרית פועלים, 1985.
4. לאה גולדברג, על שפת הילדים, בתוך: **בין סופר ילדים לקוראיו**, ערכה לאה חובב, ספרית פועלים 1978, עמ' 69 - 76.
5. מרים רות, מיריק שניר, **לשונות קטנים**, הוצ' שבא, ספרית מעריב, 1987.
6. חוה יסעור, אל חקר מהותה ומעמדה של המטפוריקה בלשון ובשירים לילדים, **באמת!! מס' 2**, מכללת בית ברל, פברואר 1988, עמ' 23 - 35. וראה בנושא זה לאה חובב, **יסודות בשירת הילדים**, כרטא, תשמ"ז, "בעיית הלשון הפיגוראטיבית בשירת הילדים, עמ' 211 - 212.
7. דברים שצינתי בספרי, **יסודות בשירת הילדים**, כרטא, תשמ"ז, "הבעייתיות שבסיווג לז'אנרים בשירי ילדים", עמ' 47, וראה שם הערה מס' 1.
8. אורה איל, **בוקר בהיד אחד**, ספרית פועלים, 1985.
9. לאה גולדברג, **איה פלוטו**, ספרית פועלים, תשי"ז.
10. מרים רות, **מעשה בחמישה בלונים**, ספרית פועלים, 1974.
11. לוי קיפניס, **אליעזר והגזר**, שמואל זמזון, 1986.
12. לאה גולדברג, **הביתן הקטן**, ספרית פועלים, 1981.
13. לאה גולדברג, "בארץ סיף", **מה עושות האילות**. בספרי **יסודות בשירת הילדים** (עמ' 102 - 103) הראיתי ששיר זה שייך לסוג שיר מעשייה, על כל מאפייני המעשייה.
14. לאה חובב, **יוצר ויצירותיו - הדגמות מיצירות לאה גולדברג**, מכון מופ"ת, תשנ"ג.
15. שם, עמ' 47 - 49.
16. שם, עמ' 50 - 64.
17. ראה לאה חובב, "שירי הבאי", בתוך **יסודות בשירת הילדים**, כרטא תשמ"ז, עמ' 116 - 117.

מושג הזמן במומו של מיכאל אנדה ובהנסיך הקטן מאת סנט אכזיפרי*

מאת: מנחם רגב

אין לך דבר חשוב וחמקמק כמו מושג הזמן. הזמן מקיף את כל חיי האדם, משפיע עליו ומכוון אותו. הזמן, פרי רוחו של האדם, ובלעדיו היו חיינו שוקעים לתוך כאוס שהיה נבלע לתוכו. ביחסי הגומלין שבין האדם והזמן לא ברור כלל מי שולט במי. האם נכון לומר שגולם הזמן קם על יוצרו? כיצד מתפרש בעולם המודרני הפסוק "עת לכל זמן לכל חפץ"? כיצד הפך הזמן לקנה-מידה של כל פעילות אנושית בחברה המודרנית? האם אנחנו חיים בחברה שבה "חוסר זמן" הפך לבעיה אישית וציבורית? האם מעמד הזמן בחברה זקוק לתיקון ולשינויים? האם הזמן אינו אלא אמצעי שליטה בסדר חיינו של האדם, שבו נמדדות יחידות החיים באמצעות שניות, דקות, שעות, ימים, שבועות, חודשים ושנים? ואולי מייצג הזמן ויחס החברה אליו, הרבה יותר מזה: את ההישגיות, את החומרנות ואת הריקמה העדינה שביחסי אנוש? באלה, בדרך של סיפור-אגדה מקסים, עוסק סיפרו של הסופר הגרמני מיכאל אנדה, **מומו**, שיצא ב-1973. הספר הזה הוא שיעמוד במרכז דיונו. אך בטרם נדון בו, נבדוק את ההתייחסות לזמן בכמה ספרים אחרים.

אריך קסטנר בספרו האוטוביוגרפי **כאשר הייתי נער קטן** (יצא ב-1957) מסביר בהקדמה לקוראיו הצעירים את מהות הזמן: "ישנם שני מיני זמן. האחד ניתן למדידה באמה, במחוג ובמד-זווית. כמו שמודדים רחובות ומגרשים. אך לזכרונו, לחשבון הזמן האחר, אין שום קשר עם מטר וחודש, עם עשור שנים ודונמים. ישן הוא זה שנשכח מלב. ואשר לא ניתן להישכח, היה אך אתמול. **קנה-המידה אינו השעון אלא הערד** (ההדגשה שלי - מ"ר), ובעלת הערך הרב ביותר, אם עליזה ואם נוגה, היא הילדות. אל תשכחו את אשר לא ניתן להישכח!" (ע' 13). קסטנר אינו מתעניין במין גישה אוביקטיבית-מדעית אל הזמן. הזמן שמעניין אותו הוא "הזמן ההומניסטי", זה הקשור באדם ובמה שקורה לו. זהו זמן שאינו נמדד במכשירים מדויקים; חשיבותו נובעת מתוך מערכת שלמה של רגשות ומחשבות אנושיים, והם הם שקובעים את מהותו וערכו.

* הרצאה בכנס הבינלאומי לספרות ילדים ב"בית אריאלה" בת"א; יוני, 1998

ספר אחר, גם הוא מעין ספר זכרונות, הוא **קורות כיתה אחת** מאת בנימין טנא (יצא ב-1976). אף הוא רואה צורך להסביר לקוראיו: "החלומות אינם יודעים את סוד הזמן: שהוא, הזמן, נמלט כחיפזון אל העבר ונבלע בתוכו. החלומות אינם יודעים שמאז קריאת היומן עברו שנים רבות. הילדים, תלמידי הכיתה (שהם גיבורי הספר), גדלו והיו לאנשים מבוגרים. ואז באה מלחמה איומה. שלושים התלמידים ששמותיהם הוכרזו שש פעמים מדי יום ביומו באותה כיתה אשר בכית הספר בווארשה, בירת פולין, נפוצו ורבים מהם אבדו. אלה נפלו בגיטו שהתגונן על נפשו, אלה ניצלו וייתכן שהם מצויים היום בארצות נידחות. מעטים מאוד עלו ארצה והם חיים בקיבוץ ובמושב, בכפר ובעיר" (ע' 9). הזמן, מסביר המחבר, הוא מהות זורמת ונעלמת. הוא ניתן ל"עצירה" רק במצבים של הזייה וחלום. במילים אחרות: רק ההתייחסות והצורך האנושיים יכולים להקפיא, ככיכול, את מירוץ הזמן. במובאות שהבאנו נובעת חשיבות הזמן מן היחס של בני האדם אליו. אך ליחס הזה עשוי להיות היבט מיוחד, והוא בא לידי ביטוי בספרו של לואיס קרול, **אליס בארץ הפלאות**, שיצא ב-1865 באחד מפירקי הספר פונה אליס לכובען: "אני חושבת שהיית יכול לעשות שימוש יותר טוב בזמן... מאשר לבזבז אותו על חידות שאין להן פיתרון". - "לו היכרת את הזמן כמוני", אמר הכובען, "לא היית מדברת על לבזבז אותו. הוא לא אחד שמתבזבז". הכובען טוען שרק אם יודעים לדבר עם הזמן אפשר להפיק ממנו תועלת. אליס אינה מבינה את דבריו, אך טוענת: "אבל אני יודעת איך לנצל אותו" (ע' 80-81). פה נוספים שני אלמנטים חשובים שיוארו באור מיוחד ב-**מומו**: האחד הוא הצורך לדעת לנצל את הזמן ולהפיק ממנו תועלת; והשני מבוסס על ההנחה שאפשר לאגור את הזמן, ושהוא מין מהות משתמרת שאי אפשר לבזבז אותה. וכמובן, עולה שאלה נוספת, שתהיה רלוונטית ב-**מומו**, האם עיסוק בפתרון חידות הוא באמת ביזבוז זמן? קיימת אפוא תפיסה האומרת שהזמן הוא מכשיר שעל האדם לנצל רק לשם השגת "מטרות מועילות". אבל קיימת גם גישה שונה המתייחסת לזמן כאל **מרחב** שבתוכו אפשר לעשות דברים שונים, המרחיבים דעתו של אדם, כגון: שיחה עם הזולת, קריאה בספר, טיולים ואפילו אי-עשייה. האם את כל אלה אפשר להגדיר כ"בלתי מועילים"? הנושא עולה בצורה חדה בספר, אשר לדעתי, יש לו זיקה מיוחדת למסר בספרו של אנדה. כוונתי לספר **הנסיך הקטן** מאת סנט-אכזיפרי, שיצא ב-1943. את שני גיבורי הספרים אופפת מיסטיקה. מומו מופיעה **לפתע**, היא ילדה כבת שמונה או שתיים-עשרה, לבושה ברשלנות בולטת. ומראה: היה לה שער תלתלים פרוע, שחור כפחם, והוא נראה כאילו מעולם לא נגע בו מסרק ולא נגעו בו מספריים. עיניה היו גדולות מאוד, יפות להפליא, ואף הן שחורות כפחם, וכזה היה גם צבע רגליה, מפני שכמעט תמיד התרוצצה יחפה (11). מומו, בניגוד למקובל ולנדרש, היא ילדה

מרושלת ואפילו לא נקייה במיוחד. איש אינו יודע מאין באה ואם יש לה בכלל הורים. ובמה היא מצטיינת? **בנושר ההקשבה שלה**: מומו הקשיבה כך, שאובדי עצות או הססנים ידעו לפתע בדיוק נמרץ מה רצונם. ביישנים וחיישנים מצאו בליבם הרגשת חרות ואומץ. אומללים ומדוכדכי-נפש מצאו ביטחון ושימחה. (...) כך ידעה מומו להקשיב! (16). בעולם מודרני וחומרני, שבו הכל מתרוצצים כדי להגיע להישגים, נעשית ההקשבה לערך נדיר וחשוב. דומה, שמומו הצנועה **נשלחה** לתוך חברת בני האדם, כדי להזכיר להם מה הם הדברים החשובים באמת. גם הנסיך הקטן מופיע **באורח פתאומי** מאי-שם, ומשנה את חייו של המספר. גם אותו אי אפשר למדוד באמות מידה רגילות: לא ברור מהי קומתו ומהו צבע לבושו. אבל הרי בני אדם רוצים הוכחות של ממש: "על-כן, אם תגיד להם: 'ההוכחה שהנסיך הקטן היה קיים באמת היא שהוא היה מקסים, שצחק ושרצה כבשה. מי שרוצה כבשה, סימן שהוא קיים,' ימשכו בכתפיים ויתיחסו אליך כאל ילד קטן! אבל אם תגיד להם: 'הכוכב שהוא בא ממנו הוא אסטרואיד 612/612', יאמינו לך ולא יטרידו אותך עוד בשאלות שלהם. כאלה הם. לא צריך לכעוס עליהם בגלל זה. ילדים צריכים להיות סבלנים מאוד כלפי המבוגרים" (16). המבוגרים זקוקים להוכחות כאילו מדעיות לקיומם של דברים, לילדים יש עדיין אינסטינקטים ואינטואיציות שאבדו למבוגרים. שני הסופרים מאמינים שעתיד החברה וקיומה על פי ערכים נכונים תלוי **בילדים**. תפיסה תמימה זו, שנולדה מתוך ביקורת על עולם המבוגרים, ומתוך ייאוש מסויים, באה לידי ביטוי בהקדשה של מחבר **הנסיך הקטן**: "לליאון וורת כשהיה ילד קטן".

הופעתם של מומו והנסיך הקטן באה כדי להציל את בני האדם מעצמם, להחזיר את החברה לערכים האמיתיים. שניהם מתבוננים בתימהון ומתוך ביקורת, בדרכי החיים של בני האדם. הנסיך הקטן פוגש בדמויות שונות: המלך הזקוק לנתינים שיוכל לצוות עליהם; הגאוותן שזקוק למעריצים; השתיין ששותה כדי לשכוח את שיכרותו; איש העסקים שסופר מיליוני כוכבים, ובכך, הוא סבור שהוא מנכס אותם לעצמו. כל אלה עושים בחריצות ובהתמדה מעשים, שנראים לנסיך הקטן מוזרים וחסרי-תכלית. אבל השיא היא פגישתו עם **מוכר הגלולות**: (66)

'שלום' אמר הנסיך הקטן.

'שלום', אמר המוכר.

הוא מכר גלולות משוכללות שמרוות את הצימאון. מי שכולע גלולה אחת לשבוע, שוב אין לו צורך לשתות.

'למה אתה מוכר את זה? שאל הנסיך הקטן.

'זה חוסך הרבה זמן', אמר המוכר. המומחים חישבו ומצאו שחוסכים חמישים ושלוש

גלולות לשבוע.

"ומה עושים בחמישים ושלוש הדקות האלה?"

'מה שרוצים'...

'אני, אילו היו לי חמישים ושלוש דקות פנויות, הייתי הולך לי בנחת למעיין...' "

לא הסיוע לצמאים, לא ריווי הצימאון הוא מה שמעניין את מוכר הגלולות. חשיבות ההמצאה היא בכך שהיא מביאה לחיסכון בזמן. אלא שלחיסכון הזה אין שום מטרה, זהו חיסכון לשם חיסכון, כשם שספירת הכוכבים על ידי איש העסקים היא צבירת מספרים לשם צבירה. כפי שנראה להלן, החיסכון הוא הקללה הגדולה של החברה המתוארת בספרו של אנדה. לנסיך הקטן ברור לגמרי כיצד היה מנצל את הזמן שנחסך: הוא היה מטייל לו בנחת אל המעיין. מובן, שלגבי כל אלה שפגש אותם בדרכו, כמו גם לגבי האדונים האפורים ב-מומו, זהו ביזבוז זמן משווע.

"האדונים האפורים" הם אלה שמשכנעים את האנשים להפקיד את "זמנם המיותר" בבנק מיוחד. אבל הזמן הנחסך נאגר אך למען קיומם של אותם אדונים אפורים. מה קורה לאלה שהתפתו והפקידו את זמנם בבנק? האם חייהם נעשו יותר קלים ונוחים? האם נעשו יותר מאושרים? כדי להבין זאת, עלינו להיזכר במה שאמר קסטנר על הזמן: קנה-המידה של הזמן אינו האפשרות למדוד אותו, אלא ההתרחשויות החשובות לאדם שמשוות לזמן את ערכו האמיתי. מעניין מאוד להשוות את הדברים למה שאומר אנדה על הזמן: "יש סוד אחד גדול שהוא עם זאת עניין של יום-יום. כל בני האדם שותפים בו, כל אחד מכירו, אבל רק בני אדם מועטים מאוד נותנים עליו אי פעם את דעתם. רוב האנשים מקבלים אותו סתם כמות שהוא, ואינם תוהים עליו כהוא זה. והסוד שמדובר בו הוא הזמן.

למידתו יש לוחות-שנה ושעונים, אבל אין זה מלמד אותנו הרכה. שהרי, כידוע לכול, יש ששעה אחת ויחידה נראית בעינינו כנצח, ולעומת זאת אפשר ששעה אחת תחלוף כהרף-עין, הלא זה תלוי בחוויות שחווית בתוך אותה שעה. כי זמן הוא חיים. והחיים שוכנים בלב" (51).

הזמן, על פי התיאור הזה, הוא נשמת חיי האדם והחברה, הוא הכוח המניע את החיים במובן העמוק ביותר. הזמן הוא עניין כל כך טבעי ומובן מאליו, שבני האדם בחברה החומרנית וההישגית מתייחסים אליו כמובן מאליו, ואין הם מבינים שהגיע השעה להגן עליו מאלה הקמים לבלותו. אין הם מבינים, שגזילת זמן וחסיכתו תיטול מהם את טעם החיים. "האדונים האפורים" מככבים בספר כנציגי בנק החיסכון הגדול, והם אויביה של מומו וחבריה, הלוחמים כדי להשיב את הגזילה לבני האדם. אבל מי הם באמת "האדונים האפורים"? על כך נאמרים

דברים ברורים: "הם מתהווים מפני שהאנשים נותנים להם אפשרות להתהוות. זה כבר מספיק כדי שהדבר יקרה. אך הנה עוד נותנים להם האנשים גם את האפשרות להשתלט עליהם. וגם זה כבר מספיק, כדי שהדבר יקרה" (125).

האדם המציא את הזמן כדי שיוכל, בסיוע לוחות-שנה ושעונים, לארגן את חייו. אבל מה שקרה הוא, שהזמן הפך לחי הנושא את עצמו, הגולם קם על יוצרו. כשם שהמצאות חשובות, שנוצרו למען רווחתם של בני האדם, והפכו לאמצעי הרס והשמדה; כך נעשה הזמן לשליט עריץ, שהאנשים הפכו לנתיניו המפוחדים. ומכיוון שהעיוות הזה, בדמות האדונים האפורים, גם הוא יציר רוחו של האדם - הרי רק **האדם** יוכל לשנות את פני הדברים ולחזור אל החיים הטובים והנכונים. **מומו** הוא אפוא סיפור-משל והתקפה על אופי החיים המודרניים, שבהם עסוקים האנשים ברדיפה מתמדת אחרי הישגים חומריים, ואינם חשים שהריצה המתמדת הזאת מרוקנת את חייהם מערכים ועושה אותם, בלי שהם יודעים זאת, לאומללים.

מה קורה כשהזמן עומד מלכת? במובאה מספרו של טנא, שהובאה בראשית הדברים, דובר על כך ש"הקפאת זמן" אפשרית רק בחלומות. נראה, שאנדה שאב את אחת הסצינות בספרו מתוך **היפהפיה הנרדמת** של האחים גרים. לאחר שהנסיכה נדקרת באצבעה, היא נרדמת, ועימה משתלטת השינה על הארמון כולו. האנשים שוקעים בשינה עמוקה: המלך והמלכה, אנשי החצר, היונים, הזבובים, האש בתנור, הטבח שעמד למשוך בשער של השוליייה שלו. העולם כאילו איבד את נשמתו. האם מת מיתה סופית? האם יש לו סיכוי לשוב לחיים ולפעילות? מה שמחזיר את העולם לתיקנו הוא החיבור שבין הנסיכה והאביר שנשק לה. האהבה, שמניעה את העולם, היא שמנצחת: "המלך התעורר, והמלכה וכל אנשי החצר, והביטו אלה באלה כעניינים גדולות. (...) היונים שעל הגג חילצו ראשיהן הקטנים מתחת כנפיהן, הביטו סביבן והתעופפו לשדה, (...) הצלי שב לרחוש והטבח העניק לנער סטירת לחי עד שצווח, והמשרתת גמרה למרוט את התרנגולת" (161).

מה קורה כשהזמן חדל לפעול? אנדה מעביר, כביכול, את הסצינה מן המעשייה הקלאסית אל עולם המעשייה המודרנית, אל העיר הסואנת שמגלמת בקצב חייה המטורף את כל מה שמומו יוצאת נגדו: "אבל מה משונה היה עכשו מראה של העיר!... מאחורי ההגה ישבו ללא זיע הנהגים, זה - ידו על המתנע, וזה - על הצופר. (אחד הקיש באצבע על מצחו והביט בזעם אל שכנו, וזו התנוחה שקפא בה). רוכבי אופניים, שפשטו את זרועם הצידה להורות כי עומדים הם לנטות מן הדרך, דממו בתנועתם זו. ועל המדרכות עמדו דום כל הולכי הרגל, גברים, נשים, ילדים וכן כלבים וחתולים. קפא במקומו אפילו העשן היוצא מצינורות הפליטה" (205).

במעשייה של גרים מככבים מלך, מלכה, אנשי חצר, טבח ומשרתת. הם מייצגים את השליטים ועושי דברם; עולם של עושר ומותרות, המרוחק מאוד מחיי הנתינים שלהם, אבל יש בו אלמנטים אנושיים: סוסים, כלבי-ציד, אש בתנור, צלי, טבח והשולליה שלו. יסודות, שבחלקם לפחות, מראים לקורא הפשוט שיש משהו משותף בין בני מרום עם הארץ ובינו. לעומת זאת, בתמונת הרחוב המודרני של אנדה יש, לכאורה, ביטוי לרמת החיים הגבוהה שזכו בה ההמונים בעולם המודרני: עיר מפותחת ושוקקת-חיים, מכוניות, הגה, צופר, מתנע, מדרכות, כבישים, אופניים ועשן מצינורות פליטה. אומנם מתוארים גם בני אדם ובעלי חיים, אך אלה אך מדגישים את המכני והטכני שהשתלטו על החיים, שבעקבות ההישגים והנוחיות לרבים, עלו גם בעיות קשות של זיהום הסביבה. האם המסר של **מומו** הוא קריאת תיגר כוללנית על האדם המודרני, שאיבד את עצמיותו בתוך עולם של אביזרים טכניים? האם הוא עד למחיר הכבוד שהנוחיות גובה ממנו?

אבל מסתבר, שגם בעולם המשוכלל והנוח שהאדם חי בו, אפשר וצריך לשמור על היסודות האנושיים. כדי לבדוק את הדברים, נצטרף אל הפגישה שבין האדונים האפורים ופוסי הספר. הם משכנעים אותו ששינה מרובה, סיוע לאמו הנכה, טיפול בתוכי שלו, קריאה בספר, הליכה לקולנוע - שכל זה אינו אלא ביזבוז זמן. מציעים לו הצעה של חסכון-זמן וריבית, אם יפקיד את הזמן החסוך. וכך נאמר לו: "אילו היה לך זמן פנוי לנהל חיים ראויים לשמם, כי אז היית אדם אחר לגמרי. כל מה שנחוץ לך אפוא הוא זמן" (49). השאלה היא, כמובן, מה אפשר לעשות בזמן שנחסך.

לספר מוצע להקדיש פחות זמן לכל לקוח, להימנע משיחות שגוזלות זמן, לקצר את הביקורים אצל אמו הזקנה, לסלק את התוכי חסר-התועלת ולהפסיק לבזבז זמן על זימרה, קריאה, פגישות עם ידידים. במלים אחרות: הם מציעים לכל החוסכים לסלק מחייהם את כל האנושי והלבבי. סילוק היסודות האלה מן החיים, הופך את אלפי החוסכים למין בובות מכניות:

"וכך לא ידעו עוד לחוג חגים של ממש, לא עליזים ולא רציניים. לחלום נחשב בעיניהם כמעט כעבירה. אך בעיקר לא יכלו לשאת את הדממה. כי ברגעי הדממה היתה אימה יורדת עליהם, מפני שהיו חשים אז מה קורה לחייהם באמת. ועל כן היו מרבים בהמולה, כל פעם שהיתה הדממה מאיימת להשתרר. אבל, כמובן, לא היתה זו המולה עליזה כשל ילדים במגרש-משחקים. המולה של זעף, הבאה מתוך רוח רעה, היא שגברה מיום ליום ומילאה את הכרך הגדול" (59-60). האדם המודרני חי בתוך רעש מתמיד של אמצעי הגברה ואמצעי תקשורת, וכשמשתרר שקט לרגע,

והוא מוצא את עצמו מול רגשותיו ומחשבותיו, הוא מרגיש שהוא חסר-אונים, ובורח שוב אל הרעש, ובלבד שלא ייאלץ לתת לעצמו דין וחשבון על האופי והמהות של חייו. האדם המודרני, אומר לנו הסופר, אינו אדם מאושר. מהו אפוא האושר הפרטי והציבורי על פי אנדה? מהו האידיאל?

בטרם נענה על השאלה הזאת, נחזור שוב אל "הנסיך הקטן". השועל מסביר לנסיך הקטן מה פירושם של ידידות ואהבה. האדם צריך לאלף את מי שהוא מעוניין בו. למושג "אילוף" יש בהקשר הזה קונוטציה מקורית. כשחוזר הנסיך הקטן לפגישה נוספת עם השועל, הוא אומר לו:

"מוטב אילו באת בשעה שבאת אתמול", (...). "אם תבוא בארבע אחרי הצהריים, למשל, אתחיל לשמוח כבר בשלוש. ככל שתקרב השעה, כן תגדל שמחתי. בארבע כבר אתרגש ואדאג. אגלה את מחיר האושר! אבל אם תבוא בכל פעם בשעה אחרת, אף פעם לא אדע באיזו שעה להכין את לבי... אנחנו זקוקים לטקסים" (61). כבר שמענו את הנסיך הקטן אומר, שלו היה לו זמן, היה מנצל אותו לשם הליכה למעיין. חוסר התכלית, כביכול, היא היא טעם החיים. לא רק ההגעה אל המעיין הנכסף, אלא עצם ההליכה אליו היא מטרה חשובה. לעומת זאת, על פי תורת האדונים האפורים, כל זה אינו אלא ביזבוז זמן יקר, כי: "הדבר היחיד שיש לו חשיבות בחיים הוא שאדם יגיע למשהו, שיהיה למשהו, שיהיה לו משהו. מי שמושיג יותר ממה שהשיגו אחרים, מי שקונה לו מעמד חשוב יותר ויש לו יותר ממה שיש לאחרים - נופל בחלקו ממילא כל השאר: ידידות, אהבה, כבוד וכן הלאה" (78). מילות המפתח של העולם המתואר, הן: להגיע למשהו, להשיג יותר מאחרים, מעמד חשוב - להיות חלק בריצה מטורפת אחרי הישגים ורכוש. המושגים ידידות ואהבה נשמעים כפארודיה על המושגים האמיתיים. בעולם אחר לגמרי מצוי השועל המקדש טקס של געגועי אהבה, שכולו אינו אלא ביזבוז זמן אחד גדול...

אל הקטעים האלה שב"הנסיך הקטן", מתחבר התיאור במומו של חזרת הזמן אל החברה האנושית. מה יעשו בני האדם בזמן, או בנשמה היתירה, שהוחזרה להם? כדי לעמוד על משמעות הקטע, עלינו להיזכר בתיאור העיר שקפאה, כשהזמן נלקח ממנה, שהבאנו לעיל. והנה, כשהוחזר הזמן לאנשים: "באותו רגע שוב החל הזמן, והכל זע ונע מחדש. המכוניות נסעו, שוטרי התנועה שרקו, היונים עפו והכלב הקטן ליד עמוד החשמל הטיל את מימיו. האנשים כלל לא הבחינו שהעולם עמד דום לשעה אחת, שהרי לא חלף שום זמן בין החידלון לבין ההתחלה החדשה. שעה זו חלפה בשבילם כניד-עפעף" (215). עד כאן נראה הקטע כמקבילה מודרנית של מה שהתרחש בהיפהפיה הנרדמת. אבל ההמשך שונה לחלוטין הן מבחינת

התכנים ובעיקר מבחינת המסר. אנדה מדבר קודם כל על השינוי המהותי שחל בחיי בני האדם:

"ואף על פי כן נשתנה משהו לגבי מה שהיה לפני כן. כי לכל האנשים היה לפתע זמן רב עד אין קץ. כולם, כמובן, שמחו על כך שמחה מרובה, ואיש לא ידע כי באמת אין זה אלא זמנו החסוך שלו, שחזר אליו עתה באורח - פלא" (215). אין זו סתם חזרה אל מה שהיה. הזמן, שמייצג כאן את הנשמה היתירה, את האפשרות לחיות חיים מלאים, את המהות האנושית - חזר להניע את חיי הפרט והכלל. כבר הבאנו במקום אחר את דברי המספר, שהאדונים האפורים מתפתחים בקרב בני האדם שנותנים להם לצמוח. הרי גם כאן, למרות הלבוש האגדי, השינוי הוא מעין חזרה בתשובה: סוף סוף אפשר לנצל את הזמן לא כמכשיר, אלא כמרחב. הזמן הוא ערך לא במובן של "זמן הוא כסף", אלא כיוצר הזדמנות אמיתית של חיים טובים ומשמעותיים במובנם הרוחני והמוסרי. ובמלים אחרות: היחס החדש שבין האדם והזמן העומד לרשותו, מעניק לו את הסיכוי להגשים את עצמו.

איך באים הדברים לידי ביטוי הלכה למעשה: "ובעיר הגדולה ראו עתה מה שלא ראו מזה ימים רבים: ילדים שיחקו באמצע הרחוב, והנהגים (שנאלצו להמתין) הסתכלו בחיוך, והיו מהם שיצאו מן המכוניות ופשוט הצטרפו למשחק. בכל מקום עמדו אנשים, פיטפטו זה עם זה בדידות ושאלו בפרוטרוט איש לשלום רעהו. מי שהלך לעבודה היה לו זמן להתפעל מעציצים בחלון או להאכיל את הציפורים. והרופאים מצאו אפשרות להקדיש זמן לכל אחד מחוליהם ולהיכנס לפרטי-מכאובם. הפועלים עבדו במנוחה ומתוך חיבה לעניין, כי שוב לא היה זה העיקר להספיק הרבה ככל האפשר בזמן מועט ככל האפשר. כל אחד היה יכול להקדיש לכל עניין את כל הזמן הנחוץ והרצוי לו, שכן מעתה היה לו זמן די והותר" (216). התמונה האידיאלית הזאת מצויה עמוד אחד לפני סיום הספר. אני קורא אותה **כתמונת חיים אוטופית** של החברה, התגשמות החלום של החיים הטובים כפי שהסופר היה רוצה לראותם. במרכז החלום: קצב החיים האיטי, שמאפשר לכל אחד למצות כל פעילות ופעילות. כיוון ששוב אין צורך לרדוף אחרי הישגים חומרניים, וגם התחרות חסרת-התכלית והמייגעת פסקה - האדם יכול להתחיל להתייחס לעצמו, לזולת ולכל פעולה שהוא עושה, בנחת ובהנאה. לא המטרה חשובה, אלא התהליך. כדאי לשים לב לתיאורי הזמן בקטע הזה: היה לו זמן, להקדיש זמן, עבדו במנוחה, כל הזמן הנחוץ והראוי, הלא היה זמן די והותר. בחברה כזאת אין פעילות שהיא בלתי חשובה: הנהגים מצטרפים למשחקי הילדים, להולכים לעבודה יש זמן להתפעל מפרחים ולהאכיל ציפורים, האנשים - כיוון שאינם רדופים - יכולים להתייחס זה לזה, הרופאים אינם חושבים רק על התשלום

שיקבלו, אלא מתעניינים באמת בשלום חוליהם. הפועלים עושים את עבודתם מתוך רצון ועניין. וכל זאת מפני שהכל השתחררו מעולו של הזמן ומקללת ההספק. הזמן כמגלם את ערכי-האדם הפך לידיד ולתומך. קללת הזמן החסר תמיד, הפכה לברכת הזמן העומד לרשותו של האדם.

כבר צויין, שאנדה, כמו סנט אכזיפרי, מאמין שמי שיכולים להחזיר את החברה למסלולה הנכון, להעמיד את היצירתיות והספונטניות במרכז החברה הם הילדים. האדונים האפורים - שמתפוררים ונמוגים כשהזמן שגזלו מבני האדם, נלקח מהם ומוחזר לחברה האנושית - ראו בילדים את אויביהם: "הילדים (...) הם אויבינו הטבעיים. אלמלא הם, היתה האנושות נמצאת זה כבר בשליטתנו. את הילדים קשה להביא לידי חסכון-זמן, יותר משקשה להניע לכך כל אדם זולתם. על כן אומר אחד מחוקינו החמורים ביותר: הילדים הם רק האחרונים בתור" (96). הילדים, על פי התפיסה האידיאליסטית, עדיין משוחררים מן הקונבנציות של עולם המבוגרים, הם אינם סוגדים לחומרות ולהישגיות, שמעוותות את החברה האנושית המודרנית. כדי לעקור מתוכם את היצירתיות, המסוכנת בהיותה בלתי-צפויה, ובלתי-נשלטת, יש לאלף אותם במסגרות נוקשות. הילדים מוכנסים לתחנות-ילדים. שם אוסרים עליהם להמציא משחקים "על פי רעיונות שעלו בדעתם". ובמקום זאת: "המשחקים הוכתבו להם על ידי משגיחים ממונים, והיו אלה אך ורק משחקים שהילדים למדו בהם משהו מועיל" (152). וכך נגזלה מהם היכולת לשמוח, להתלהב ולחלום. הילדים, בחברה שמנוהלת על ידי האדונים האפורים, מוצפים בצעצועים אלקטרוניים שמצמיתים כל דמיון: "וכך היו הילדים יושבים לפעמים שעות, מרותקים כבחבלי-קסם ועם זאת משתעממים, ומסתכלים כמין חפץ שכזה, ההולך ומשתרך או הולך ומתנדנד או סובב סחור-סחור ומתוך ההסתכלות הזאת לא עלה שום דבר על דעתם". ואז חוזרים הילדים "אל משחקהם הישנים, שבהם הספיקו להם כמה קופסאות, מפה קרועה, תל-נמלים או חופן אבנים קטנות. כאן יכולת לקרוא דרור לדמיוןך, ולתאר לעצמך כל מה שיבקש הלב" (64). הילדים נתפסים בחברה, השבויה בידי המיכשור האלקטרוני, כאמצעי לבניית העתיד, שאין בו ספונטניות ויצירתיות. וההורים משתפים בעניין זה פעולה עם האדונים האפורים: "הילדים הם החומר האנושי של העתיד. העתיד יהיה זמנם של מנועי הסילון, של מוחות אלקטרוניים. יהיה צורך בצבא מומחים ופועלים מקצועיים על מנת לשרת את כל המכונות האלה. אבל במקום להכין את ילדינו לקראת אותו עולם של מחר, עדיין אנחנו מניחים לרבים מהם לבזבז ולמסמס שנים מזמנם היקר במשחקים חסרי תועלת. חרפה היא לתרבותנו ופשע כלפי האנושות העתידה" (151). אנדה בונה בספרו עולם על פי אורול והקסלי שבו האושר

מבוסס על שעבוד היחיד לחומר ולטכניקה. היחיד, שנוהה אחרי כל מה שיעשה את חייו נוחים יותר, אינו חש שבכך נגזלת ממנו עצמיותו. הוא פשוט הופך לחלק מן "החומר האנושי" ולחייל ב"צבא מומחים ופועלים מקצועיים".

הילדים הם היחידים המסוגלים להיאבק בתוכנית השטנית של האדונים האפורים. הם הם שמסוגלים להביא להגשמת תמונת חיים אידיאלית שתוארה לעיל. גיגי, ידידה של מומו, מארגן מאות ילדים להפגנה, שבה יזמינו את כל בני העיר לאסיפת חירום: "אז (באסיפה) נגלה את הסוד הנורא. ואז - ישתנה העולם במחי אחד! לא יוכלו עוד לגנוב את זמנו של איש. לכל אחד יהיה כמה זמן שירצה. מעתה והלאה כבר יש זמן די והותר" (88). אבל כל התוכניות נכשלות, כי המבוגרים אינם מופיעים לאסיפה: "אין מה לעשות. את המבוגרים אי אפשר עוד להביא בחשבון, את זה ראינו עכשיו. תמיד חשדתי בהם, אבל עכשיו אינני רוצה עוד בשום עסקים איתם" (92-93).

מומו הוא מניפסט אידיאולוגי, בלבוש של מיתולוגיה מודרנית, הקורא לחברה המודרנית להתעשת, לחזור אל הערכים האנושיים, ולא לקדש את ההישג, החומר והטכניקה.

אין זה נכון להתייחס אל סיפור כאל מסה. אבל מותר להרהר בקול רם: האם קורא המחבר "לחזור אל הטבע" ולוותר על ההישגים החשובים של תקופתנו? האם אפשר ליישב בין אלה ובין ערכי-אנוש שאנדה מטיף להם? האם הילדים, שגדלים על מחשבים ואינטרנט, יהיו מוכנים ללכת אחרי מומו למען ערכים שקודשו בדורות קודמים? כיצד יבינו שגם ערכים של פעם לא פג תוקפם, ולא עבר זמנם?

עם הסיום אני מבקש לחזור שוב אל אריך קסטנר, שגם הוא, כדרך המבוגרים מאז ומעולם, משליך את יהבו על הדור הבא. אני מתכוון לספרו **פיצפונת ואנטון** (יצא ב- 1931). אחרי כל פרק בספר הזה צירף קסטנר "הירהור". אחרי הפרק השישה-עשר, שבו הכל מסתיים בשלום, פונה המחבר לקוראים ומדבר איתם "על הסוף השמח".

וכך הוא כותב, בין השאר:

"שמא סבורים אתם, שאף בחיים הכל מתנהל בצדק ונגמר בכי טוב, ממש ככספר הזה? אם כן, אין אתם אלא טועים. אומנם מצב כזה רצוי, וכל איש נכון משתדל להביא את הדברים לידי כך, אך אין העולם נוהג כמנהג זה. (...) השתדלו, לכשתגדלו, לתקן את המעוות. אנו - לא עלה הדבר בידינו כל צורכו. ואתם - היו הגונים, נאמנים, ישרים ונבונים יותר משהיו רוב בני דורנו אנו.

אומרים שלפנים היתה הארץ כולה גן-עדן. ייתכן. ואולי יבוא יום ושוב תהיה הארץ כולה גן עדן. ייתכן!" (138).

תוספות:

בשולי המאמר ברצוני להביא עוד שני מקורות המתייחסים לשני נושאים הנזכרים בו:

אנדה מדבר בספרו על הצעצועים האלקטרוניים שמצמיחים את היצירתיות שבמשחקי ילדים: "וכך היו הילדים יושבים לפעמים שעות, מרותקים ככחבלי-קסם ועם זאת משתעממים, ומסתכלים במין חפץ שכזה, ההולך ומשתרך או הולך ומתנדנד או סובב סחור-סחור - ומתוך ההסתכלות הזאת לא עלה שום דבר על דעתם". ואז חוזרים הילדים אל ההנאות שבמשחקהם הישנים וה"פרימיטיביים": "קופסאות, מפה קרועה, תל-נמלים או חופן אבנים קטנות. כאן יכולת לקרוא דרוו לדמיון, ולתאר לעצמך כל מה שיבקש הלב".

הסופר והמחנך יאנוש קורצ'אק מקדיש בכתביו הפדגוגיים חלק נכבד לחשיבותם של המשחקים בהתפתחותו של הילד. את הדברים "תירגם" לסיפור בשם: **עשר קופסאות גפרורים**. בפתחה לסיפור הוא מדבר על ההבדל שבין ילדים עשירים לילדים עניים. הילד העשיר יכול לקנות לעצמו צעצועים שונים: אקדח, בובה, כדור. מה עושה הילד העני? לו "יש מקל, והמקל הזה הוא אצלו אקדח ולפעמים חרב ובו הוא משחק", או "בובה עולה כחנות זהוב ואולי יותר; אבל אפשר לעשות בובה מסמרטוטים ולשחק בה". כמו מיכאל אנדה מציין קורצ'אק: "פעמים יש לילד עשיר צעצועים רבים ובכל זאת משעמם לו". לעומתו, מכין הילד העני את צעצועיו בעצמו, "כי מקלות, אבנים קטנות, סמרטוטונים וחול יש הרבה בעולם". הילד העני, מתוך כורח כלכלי, נאלץ להכין לעצמו את צעצועיו. אבל דווקא מתוך הכורח הזה משחקיו וצעצועיו הם הרבה יותר מעניינים ויצירתיים. גישתו של קורצ'אק נובעת מכך שכל ימיו עבד עם ילדים עניים, והתבונן בפתרונות שמצאו כדי לספק את יצר המשחק שלהם. בניגוד לאנדה, אין קורצ'אק יוצא נגד סידרי החברה שאינה מאפשרת לכל הילדים ליהנות משפע חומרי, אך בדיעבד הוא מעלה על נס את כושר היצירה של הילד שאינו בא אל המוכן.

במקום אחר **במומו** מסופר על מאמצייהם של האדונים האפורים לעקור מלב הילדים כל ספונטניות בלתי צפויה. בחברה, שבה שולטים האדונים האפורים, מכינים את הילדים להיות אזרחים צייתנים ומתוכנתים בחברה טכנולוגית. חברה שבה הכל צפוי ומתוכנן מלמעלה. בחברה כזאת, כמו בכל משטר רודני, הספונטניות והיצירתיות הן איום מתמיד ליציבותו של המשטר.

הנושא הזה עולה בצורה מרתקת בסיפור של אנדרסן **הזמיר**. כאן, בממלכתו של מלך סין נערך המאבק בין הזמיר הטבעי, שיכול לשיר ככל העולה על רוחו, ובין הזמיר המכאני שיודע להשמיע רק מנגינה אחת ויחידה. כשעולה הזמיר המכאני לגדולה בחצר הקיסר, מסתלק הזמיר הטבעי, וכל החצרנים מברכים על כך: "שימו לב, גבירותי ורבותי - והקיסר ראש לכל - שבזמיר האמיתי לעולם אין אדם יודע מהו עתיד לשמוע, ואילו בזמיר המלאכותי הכל צפוי מראש! כך הם הדברים וכך עליהם להיות ואין לשנות". אבל באחד הימים מתקלקל המנגנון של הזמיר המלאכותי, ולאחר התיקון מותר להפעילו רק פעם בשנה. כשהקיסר שוכב על ערש דווי, אין הזמיר הזה, בניגוד לזמיר הטבעי, יכול לנחם אותו בשיריו: "אבל הציפור רבצה דומם; לא היה איש שידרוך את קפיציה ולכן, כמובן, לא יכלה להשמיע קול".

מי שמציל את הקיסר ממוות הוא הזמיר הטבעי שחוזר אליו מגלותו, ומבטיח לשיר לו:

"אני אשיר לך כדי לשמח את ליבך וגם כדי שתשקע בהירהורים. אני אשיר לך על האושר וגם על אלה שהצער מנת חלקם, אני אשיר לך על הטוב ועל הרע, שיש מחביאים אותם מפניך לכל תדעם".

המפגש הזה בין אנדה, קורצ'אק ואנדרסן - למרות ההבדלים שבין היצירות - מעלה על נס את הספונטניות והיצירתיות החשובות כל כך בהתפתחות האדם האוטונומי ותרבותו. זו קריאה לחברה האנושית, המתגאה כל כך בהישגיה הטכנולוגיים והחומריים, לא לאבד את מה שקרוי "מותר האדם" והמשמעויות האמיתיות שנותנות טעם לחיים.

פקודות

מיכאל אנדה, **מומו או הסיפור המוזר על גונבי הזמן ועל הילדה שהחזירה לאנשים את הזמן הגנוב**, מגרמנית: חנה טויכסלר, זמורה, ביתן, 1983.

ה.כ. אנדרסן, **הזמיר**, עברית: נתן אלתרמן, דביר, 1963.

יאנוש קורצ'אק, **עשר קופסאות גפרורים**, בתוך: "סיפורים לילדים", הקבה"מ, 1966.

אריך קסטנר, **כאשר הייתי נער קטן**, עברית: שושנה אוילר, יזרעאל, 1965.

בנימין טנא, **קורות כיתה אחת**, עם עובד, 1976.

לואיס קרול, הרפתקאות אליס בארץ הפלאות - הספר המוער, עברית: רינה ליטוויץ (עם הערות מאת מרטין גרדנר, וכן הערות ומבואות מאת המתרגמת), הקבה"מ, 1997.

א.ד. סנט - אכזרפרי, **הנסיך הקטן**, עברית: אילנה המרמן, עם עובד, 1993.

האחים גרים, מעשיות - האוסף המלא, עברית: שמעון לוי, ספרית פועלים, 1994.

המעשייה: "שושנית החוחים" (**היפהפיה הנרדמת**), ע' 159-161.

אריך קסטנר, **פינפונת ואנטון**, עברית: א. קפלן, אחיאסף, 1966.

על אמא ללא הפסקה מאת אלי רוח בהוצאת ספריית הפועלים

מאת: ירדנה הדס

אמא ללא הפסקה - הכותר מרמז לקורא. שהמצב המתואר בספר הוא מצב של חוסר שוויון. שכן יש אבא, חי וקים, אוהב ומסור - אבל... הוא אבא "בהפסקות". הבטוי "אמא ללא הפסקה" אומר לנו, ראשית לכול, עוד לפני הקריאה, שלכאורה קיים במשפחה המתוארת מצב של אי-שוויון מצב זה מטריד ומעסיק את ילדי הזוג שהתגרש.

שמו של הספר נושא עמו הערכה רבה לאם, השתתפות בלבטיה ובסבלה. הכל "נופל" עליה. בעיות היום-יום, הטירחה, האחרייות - אי מנוחה, חוסר שקט, נשיאה מתמדת בעול ילדיה.

זמן הסיפור מקיף חמישה ימים קובעים בחיי הילד אסף, גיבור הסיפור, ובחיי אחותו רינת. שניהם ילדים רגישים, פגועים, השרויים בתקופה בה גם הוריהם הפרודים מתלבטים: האב, שעקר לעיר אחרת, מגדל תינוקת מנישואיו השניים טורח לפרנסתו, מנסה לגשר על פני שני הבתים שהקים [או לפחות לתמרן ביניהם], ומשתדל לפצות את ילדיו הגדולים. הוא חרד לחלקו כאב בחייהם, ולא תמיד מצליח להעביר אליהם את המסר, שהוא אוהב אותם כתמיד. הוא נפרד מאמם-ולא מהם. גם האם מנסה לשקם את חייה ולבנות קשר חדש עם גבר אחר. אלא שבין ההורים קיים מצב לא שוויוני. האם כבולה אל ביתה, מחויבת לאימהותה התובענית, חיי החברה שלה מצומצמים מאד.

"לאבא יש אישה חדשה, תינוקת קטנה ועבודה במקום חדש ומעניין... אמא, לעומתו, לא נישאה מחדש ונותרה באותה דירה ישנה עם שני הילדים".

זהו סיפור טוב. הוא טוב, משום שאין בו "מפלצות" או רשעות מכוונת. אף אחד מן ההורים אינו מסית את הילדים כנגד בן-הזוג לשעבר. אך הילד, אסף, רוצה לאחות את השברים. הוא רוקם תוכניות עם חברו הטוב. הוא מנסה לשתף בהן את אחותו, שהיא נבונה ובוגרת יותר.

"אם תשבעי לי, שתשמרי סוד, אספר לך סוד חשוב" (עמ' 18).

וזו דבר הסוד:

"במסיבת יום ההולדת שלי אבקש מאבא, שיחזור הביתה ויביא איתו את לירון, תמר תמיד מתלוננת, שבגלל העבודה שלה בערבים היא לא יכולה לשמור על לירון... אם אבא ולירון יגורו אצלנו, אנחנו עם אמא נעשה תזונה שמירה על לירון" (עמ' 20). יש לו גם תוכנית חלופית, למקרה שתוכנית זו תיכשל: להעביר את המלחמה שלו לביתו החדש של אבא. רינת מבינה, שזה "יפה מאד", אך "אם אסוף יגיע לביצוע התוכנית יהיה צורך בהתערבות לפני שמישהו באמת יפגע" (עמ' 21).

קצב הסיפור מואץ לקראת יום ההולדת של אסף, שבו אמור אבא לקחת חלק ולהשתתף. המתנות שהוא מעניק לילדיו הן מתנות ימי הולדת, אך נגזר עליהן להימסר באיחור מה, בגלל נסיבות המציאות. לכן הוא מאחר להגיש לרינת את העגילים שקנה לה - ומאחר להגיע ליום ההולדת של אסף. העול של הכנת החגיגה "נופל" על אמא. היא נפצעת, כאשר היא מנסה לתלות קישוטים על הקירות: פציעתה מרמזת על הפצע המדמם שבנפשה, אך אין הפציעה רצינית חלילה. הדיה המכוערים של פרשת הגירושים עדיין מעיקים עליה".

"הוא טען שאני אמא לא טובה והוא יטפל בילדים יותר טוב ממני. הוא שיקר לשופט. הוא רצה להחזיק בהם כדי לא לשלם לי מזונות... הוא בקושי פוגש אותם... כל הזמן הוא מתנצל בטלפון שהוא עסוק בעבודה ועם התינוקות..." (עמ' 23), אך היא כבר רוקמת לעצמה קשר חדש, עם דניאל, שהוא כנראה איש נחמד.

התמונה שרוקם לעצמו אסף בדמיונו, רצונו לקחת את לירון הקטנה (בתו של האב מנישואיו השניים), לאחד שוב את הוריו, להתעלם מאשתו השנייה של האב ומרגשותיו כלפיה, להכתיב להורים את רצונו הוא - מעידים על כך שהוא ילד בעל יוזמה, דמיון, פעלתן ולוחם. אך החיים חזקים ממנו, כמובן.

האב שוגה הרבה. הוא שוגה בכך, שהוא עצמו מערער את אמינותו בעיני הילדים: הוא מתרץ כל איחור והיעדרות שלו בשירות במילואים, שהוא עושה ללא סוף. השקרים שקופים. הילדים יכולים היו לכעוס על כך, אך הם נעזרים בהומור.

הסיפור כתוב ביושר. הקורא הצעיר זקוק לסוף טוב של סיפור קשה. החיים מציעים פתרונות. אמא תשקם את חייה עם חבר חדש. הפיתרון הזה קשה לאסף, שאינו מסוגל לוותר ללא קרב על תוכניותיו.

"לא!" התפרץ אסף ורקע ברגלו. "אל תלכי איתו. אבא יחזור הביתה ו...".

... אמא הרימה מעט את קולה. "אני לא מרשה לך להתערב בחיים הפרטיים שלי" (עמ' 30).

האם מציבה גבולות לדמיונו היוצר של בנה. היא נלחמת על פרטיותה. רינת עומדת לצידה, אשה קטנה.

"די כבר איתך, נודניק אחד!" לא יכלה רינת להתאפק ורגזה על אסף. "נמאסת על כולם. אמא תלך לבלות עם מי שתרצה ומתי שתרצה" (עמ' 31).

וכמה מלים על רינת - ה"אישה" הקטנה:

"כזאת היא. לרגע רגועה ומפייסת ולרגע מתפרצת וצועקת. "תעזוב את אמא בצד! אל תערב אותה בתוכניות שלך. התוכניות שלך שטותיות וילדותיות" (עמ' 31).

אסף לא יתבגר בן-רגע. ההתבגרות שלו מכאיבה.

"אסף הזדעזע. הוא חש כאילו מכת ברק פגעה בגופו. רינת אמרה, שהתוכניות שלו שטותיות וילדותיות! האם היא מתכוונת, שהתוכניות שרקם עם מתן לא יצליחו?! האם הכל לשווא?! אולי הכללים בעולם הילדים שונים ואחרים מן הכללים בעולם המבוגרים?! (עמ' 32).

אבל יום ההולדת הוא שמח. הוא כרוך בסמלים קטנים, המבשרים טוב. דניאל יבוא למשחק הכדורגל וישב לצידה של אמא. מתן, חברו של אסף לתיכנון-איחודם מחדש-של-ההורים צריך להבין עם אסף, שעליהם לוותר על תוכנית הקרב לקירוב ההורים מחדש. אסף מבין עתה שני דברים:

"א- התכניות האלה שטותיות וילדותיות, איך האמין שהתוכניות טובות? (עמ' 40).

ב- עליו להתרכז כעת במשחק" (שם). משתמע מכאן - במשחק החיים שלו.

אסף מנצח במשחק הכדורגל. הוא גם ינצח במשחק החיים - כך חש הקורא.

סיומו של הספר מבדח ומבשר פיוס ופיתרון: אבא יגיע למסיבת יום ההולדת באיחור, כשהוא רוכב על המתנה שקנה לאסף: מכוניתו תתקלקל בדרך מנתניה לתל-אביב. הוא יוריד ממנה את האופניים החדשים שקנה לבנו, ויחנוך אותם ברכיבה עד הטלפון הקרוב, בצומת הדרכים, שהוא דימוי לצומת החיים, כדי להזמין מונית.

לא רק שפופרת הטלפון תחזור למקומה, גם החיים ישובו אל סידרם.

על ספריה קטנה שלי, לקרוא בקלות פאת: פיריק שניר, הוצאת הקיבוץ הפאוחד

מאת: ציפי לוי

בימים אלה רואים אור עוד שישה ספרים מתוך הסידרה הייחודית "ספריה קטנה שלי" פרי עטה של סופרת הילדים מיריק שניר.

זו סידרה מקורית ראשונה של ספרי איור-סיפור היוצאת לאור בארץ. קהל היעד הם כל העושים צעדים ראשונים במפגש עם ספרות וספר, מפעוטות ועד ילדים הלומדים לקרוא ולכתוב בבתי הספר, וערכם רב בחינוך המיוחד. ספרי איור-סיפור מצויינים גם עבור עולים חדשים וללומדים את השפה בחו"ל. בהכנת הסידרה השתתפו גם אנשי מקצוע ומומחים בתחום החינוך והוראת הקריאה בבתי-הספר. הסידרה המלאה תכלול 24 ספרים, כל אחד מהם בעל אופי שונה בתוכו, במבנה ובסגנון, וכולם יחד מתקבצים לספרייה ראשונה שתלווה את הילד מינקות עד רכישה מלאה של הקריאה. שנים-עשר מאיירים בעלי סגנונות שונים איירו את הספרים והושקעה מחשבה רבה בעיצוב הסידרה. ספרי איור-סיפור כשמש, נותנים משקל שווה לאיור ולסיפור ביצירה הספרותית השלמה המוגשת לילד. הסידרה מציעה דרך-לימוד טבעית ורב-שלבית של השפה הנשמעת והכתובה.

מה מייחד את ספרי הסידרה ומבדיל אותם מספרים אחרים?

כל ספר בסידרה מכיל שיר-סיפורי אחד בלבד, המחולק המחולק לכל האפיזודות (התרחישים) שלו. תרחיש הוא יחידה סיפורית-לשונית קטנה שלמה, למשל בוא/אלי/פרפר/נחמד" מורכב מ-4 תרחישים. תרחיש מתואר במילים ספורות. במילה אחת ואפילו בהברה חוזרת. כל תרחיש מלווה באיור ממחיש באופן שהתמליל מקבל את התמיכה האיורית המירבית והנכונה לכל אחת מהאפיזודות הקטנות שלו. בספר איור-סיפור מוצעים לילד התנאים הטובים ביותר לקשור בין המילה הנשמעת לבין המילה הכתובה, בסיוע של איור הממחיש אותן בתמיכת מנגינה. עזרה נוספת יקבל הילד כאשר תצא קלטת שמע, שתכיל גרסה מושרת של 24 סיפורי הסידרה בהלחנתו של מוני אמריליו, אמן הלחנה לילדים, העוסק בהוראה לגנות בסמינר הקיבוצים.. כל ספר יהיה אז לשיר מושר ומוכר, מהגיל הרך ביותר, מה שיגביר מאד את עצמאות הילד בתפעול הספר בשלבים השונים, מגיל רך ועד גיל קריאה.

הסידרה **ספריה קטנה שלי** מתאימה לגישה האוריינית, גישה מתקדמת ופתוחה להקניית קריאה, אשר מיישמת בהצלחה רבה במדינות בעלות תודעה חינוכית מפותחת.

בארץ שוקדים מזה כמה שנים, מורים וחוקרים של הקניית הלשון העברית ואנשי משרד החינוך, על התאמת הגישה האוריינית והנחלתה למערכות החינוכיות שלנו, והיא אכן מיושמת כבר בבתי-ספר רבים באופן מלא, ובאחרים באופן חלקי.

בבסיסה של השיטה האוריינית עומד רעיון מרכזי הרואה בכל ביטויי השפה - הנשמעת, המדוברת, הנקראת והנכתבת - מכלול אחד. מעצביה משוכנעים שטקסט ספרותי איכותי שלם הוא בר קליטה ולמידה יותר מאשר טקסט מלאכותי שנכתב לשם התירגול בלבד, כמו במקראות. ספרי איור-סיפור מרחיבים את יישום הגישה האוריינית החל מהגיל הרך. הם בעלי תוכן, מבנה ועיצוב מרתקים מצד אחד, ומצד שני הם מכילים מבנים המתאימים ללימוד ראשוני של קריאה וכתובה, כמו: צלילים, הברות, מילים, משפטים או בתים החוזרים שוב ושוב באופן ברור, קליט וזמין. פעוט הנחשף לספרים אלה מכין עצמו לרכישת הקריאה בכיתה א' ורב הסיכוי שירכוש אותה הרבה קודם כתוצאה מהמגע האינטנסיבי והבלתי אמצעי עם הספר, בו המילה הכתובה נגישה כל כך. אך חשוב יותר, הילד משיג את הבנת הנקרא לא בתירגול יבש אלא דרך אהבת הנקרא.

עקרונות הסידרה:

הספרים חוברו ועוצבו מתוך השקפה שרכישת הקריאה צריכה להיות תהליך ספונטני ולא תהליך מאולץ ומלאכותי, במסגרותיו, בתוכנו ובעיותיו. יש להתייחס ללימוד הקריאה כמו להתפתחות המוטורית ולרכישת השפה המדוברת: כל ילד מקבל תנאים ועידוד להתקדם בהתאם לקצב האישי שלו, בהתאם להבשלת יכולתו ולא נלחץ להתחיל ולגמור כל שלב עם שאר בני גילו (בדרך המסורתית לומדים כל הילדים את האות א' באחד בספטמבר, גיל 6). הסידרה בנויה על גירוי כל החושים, מתוך ידיעה שתכונות הספר והסיפור שנקלטות על ידי החושים והאיברים, הן הראשונות למשוך ולרתק את הילד. בזכותן הוא מגיע בהמשך אל התוכן ונחשף לערכים חברתיים ואמנותיים שישמשו בסיס לעיצוב אישיותו הבוגרת.

הרצון לחקות כל דבר שעושים הגדולים הוא ערוץ מרכזי בלמידה בגיל הרך, אך הולך ונחלש לקראת גיל שבע, הגיל בו מתחילים ללמד קריאה וכתובה באופן רשמי. **ספריה קטנה שלי** מציעה למהירי התפיסה דרך ללמד את עצמם קריאה ספונטנית. ולילדים שתפיסתם איטית - התנסויות מוקדמות עם המילה הכתובה, שיכינו אותם לרכישה קלה ונעימה של הקריאה באמצעות טקסט ושירים שפגשו בילדות הרכה.

עטרות הסידרה:

* למלא חלל במחסור הרב בספרים לגיל הרך, אשר מתאימים גם לראשית קריאה. מרבית הספרים הקיימים מגישים תמונה אחת בלבד מול מספר תרחישים סיפוריים. תמליל ארוך מדי מול מיעוט המחשה איורית מקטינים את הסיכוי שהילד יעשה בעצמו את הקשר בין צליל, תמונה ומילה כתובה.

* להפחית את תלותם המוחלטת של הפעוטים במבוגרים, בקריאת ספר. להוסיף למדף ספרים אותם הפעוט יכול "לקרוא" בעצמו אחרי היכרות אחת ולפעמים אף בפעם ראשונה. ספר-איור נגיש לילד בכל עת שיבחר ואין הוא צריך לחכות שהמבוגר יתפנה מעיסוקיו על-מנת לקרוא בו.

* להקדים ככל שניתן את גיל החשיפה לחומר ספרותי-אומנותי-איכותי. להכין בכך תשתית לאהבת אומנות השירה והציור בגיל מאוחר יותר. להפגיש תינוקות ופעוטים עם שפה עשירה, שתיקלט בעזרת הריתמוס, המנגינה, מבנה העלילה הפשוט והאיור המלווה.

* להציע את התנאים הטובים ביותר למי שעושה צעדים ראשונים ברכישת השפה והקריאה. חשיפה מוקדמת למילה הכתובה בתנאים אופטימליים תיצור עבור הילד שלבים מודרגים ומזמינים להשגת היעדים שהציב לעצמו, בזמן שבחר וללא צבירת תיסכולים.

עד עתה ראו אור בסידרה 12 ספרים:

1. **אני צובעת ענן** - איורים: גיל-לי אלון קוריאל.
2. **סבתא לאה** - איורים: כרמית גלעדי פולארד.
3. **לא רוצה** - איורים: אחיעד שניר.
4. **לאיבוד הלך לי זבוב** - איורים: מושיק לין.
5. **הר גלידה** - איורים: ורדה ליבני.
6. **כך, כך, טרח!** - איורים: כריסטינה קדמון.
7. **הכלב של גיל** - איורים: אבנר כץ.
8. **הילה חולה** - איורים: ליאת צח-גרבר.
9. **יצאתי לטייל** - איורים: יונת קציר גולן.
10. **סבא אפרים** - איורים: אלכסנדר לויטס.
11. **במשפחה שלי** - איורים: גיל בשן.
12. **אין כלים בכיור** - איורים: טלי קריבולט.

גיל יעד: 0-8 (לראשית קריאה ולראשית הקריאה). מס' עמודים: מ-21 עד 23.

א. על ילדה אחת גרה על ענן

כתב: עשה אורן, איורים: כריסטינה קדמון, הוצאת שוקן, 1997.

מאת: אלה שגיא

ניקול, בתם של לוליינים בקרקס, מקבלת מליצני הקרקס ליום הולדתה הראשון בלון לבן ענק עם שתי עיניים עליזות. בעזרת הבלון היא מצליחה לעוף למרומים ולרחף בשמיים, שם פוגשת ניקול בענן, ההופך לידידה הטוב. בלילות לנה ניקול על הענן שלה ובבקרים היא שבה אל הוריה, עד שמגיע רגע בו אין היא מצליחה עוד להתרומם ולעוף אל הענן, ונאלצת להיפרד ממנו.

המעוף אל הענן הוא חוויתי ומהנה, שכן הענן השוכן למעלה ברקיע הרחק משאוננו של העולם הוא יפה ואוורירי, מעניין ומסתורי... הקורא חווה את הנאת המעוף הקסומה ביחד עם ניקול, ובכך תרומתו העיקרית של הספר.

אך מעבר לזה, מעביר הספר גם מסר חינוכי: "ילדה אחת גרה על ענן" הוא בעצם סיפור על חינוך לעצמאות. הוריה של ניקול מאפשרים לה לממש את רצונותיה ומעודדים אותה להתמודד עם האתגרים שקבעה לעצמה. בעת מעופה (המטאפורי) מחזקים ההורים את רוחה: "יופי ילדה!" "עוד קצת, עוד טיפה!" וכך גם בהמשך.

והם אף מרפדים אותה באהבה רבה: "בין כל הגלגולים והסחרורים והמעופים... הם תמיד זכרו לשלוח לה נשיקה מלמעלה, או חיוך גדול ואוהב." כתוצאה משיטת חינוך זו וממעשיה הייתה ניקול הפעוטה לילדה עצמאית, עליזה וחייכנית, שידעה לשמור על קשר קרוב ולאהוב.

ניקול מפתחת קשרי חברות אמיצה עם הענן, והוא מרחף בעקבותיה לכל קצווי תבל, עד לאותו ערב עצוב בו מתרחשת הפרידה. לא נראה כי פרידה זו מטרתה להעביר מסר על פיו כל ידידות קרובה סופה להיגמר. ברובד הסמלי (נראה כי...)

נראה כי הפרידה מן הענן מצביעה על אותו השלב בהתפתחותו של פעוט בו הוא מתחיל להכיר בחוקי היקום על מגבלותיהם הפיזיות והחברתיות.

בשל הכרת המציאות נאלצת ניקול להיפרד מן הענן. אך הוא ימשיך ללוותה והיא תוכל תמיד להביט למעלה, לראותו ולהיזכר בחוויותיהם הנעימות. כך גם ימשיכו זרעי העצמאות שנשתלו בה לנבט בתוכה, לצמוח ולבלבל.

על-אף הפרידה מן הענן, מרמז סיפורה הפנטסטי של ניקול - המשתלב בעולם שנראה לכאורה כריאליסטי - על יכולתו של הפרט לשלב דרך חיים עצמאית ויחודית משלו במסגרת החיים בחברה.

בני שמונה עד עשר יאהבו את הספר הזה (וכן גדולים יותר שעדיין "מרחפים" בעצמם). מלווים אותו ציוריה האומנותיים של כריסטינה קדמון.

ב. על ליאת מציירת סיפור

כתבה: עדנה קרמר, איורים: אבריל סיבוני, הוצאת ידיעות אחרונות, ספרי חמד 1997.

ליאת שנשארת לבד בבית מוצאת דרך מקורית להתגבר על הבדידות ואי הנעימות הפוקדות אותה. במקום לשקוע בתחושות אלה ולהניח להן להשתלט עליה, היא מצליחה להחליפן בעליזות ובתחושת כוח.

תהליך זה מתחיל ברגע בו נוטלת ליאת נייר וגירים ומתחילה לצייר. בתחילה משמשים הציורים כבבואה למצוקתה, ועל הדף מופיעים ילדה בודדה וחלון שחור. בעקבותיהם מופיעים ציורים שמבטאים את מאווייה של ליאת להיות מוקפת בחברים. בובה ועכבר באים לביקור וליאת ממהרת לצייר להם כיבוד, כפי שנהוג לעשות כשבאים אורחים אמיתיים.

בשלב זה מתהפכות היוצרות. במקום שתחושותיה ומצב רוחה של ליאת ישתקפו בציוריה, משפרת האווירה העליזה שיצרו הציורים את מצב רוחה.

ליאת המעודדת נוטלת את הפיקוד על מה שקורה לידידה שעל הדף. לאחר שסיפקה להם "תנאי מינימום" וכיבדה אותם בקפה ועוגה, היא מגישה את ה"קצפת" ומציירת לידידה גביעי גלידה, תחפושות, איפורים ובלונים. כעת ילקקו גלידה בהנאה, ישתעשעו באמצעות התחפושות והאיפורים וימריאו למרומים בעזרת הבלונים.

הנוף הפנימי שבנפשה של ליאת משתנה אט אט ללא הכר ועמו יוזמות חדשות ליציאה למרחקים. ליאת מזמינה את חבריה לצאת החוצה לעולם שמחוץ לדף כי החושך והגשם פינו מקומם לשמש ולאור.

כששבים ההורים הם מוצאים ילדה נמרצת ומלאת כוחות. אין ספק שהחוויה שעברה על ליאת חיזקה אותה מאוד.

נראה שכמה גורמים חברו יחדיו בהשגת תוצאה זו:

- 1 - נטילת היוזמה הקנתה לליאת שליטה על כל מה שקורה לה.
- 2 - העיסוק במעשה יצירתי והפעלת הדמיון היקנו לה סיפוק והנאה.
- 3 - תוכנם של הציורים נתן בתחילה מענה לצרכיה המיידים לבטא את תחושותיה. בהמשך נתנו הציורים מענה דמיוני לצרכים "גבוהים" יותר - להנאה מירבית (למשל, באמצעות ליקוק גלידה) לכוחות וחוזק (באמצעות תחפושות ואיפורים) וליציאה אל הלא שגרתי (באמצעות המעוף עם הבלונים).
- 4 - תפקיד ה"ממונה" על חבורת הידידים המצויירים אף היא צייד אותה בכוחות חדשים.

מספר זה ניתן ללמוד אם כן על תוצאותיה של נטילת יוזמה, וכן על היוזמה הספציפית - העיסוק במעשה יצירתי. ממעמקי הסיפור עולה גם סיפור אחר על התהוותה של יצירה והשלכותיה על עולמו של היוצר. מומלץ גחום לילדי הגן והכיתות הנמוכות.

הזכות לכבוד והחובה לכבד בראי הספרות

מאת: נאוה קרינסקי

בהתייחסי לנושא השנתי "הזכות לכבוד והחובה לכבד" ברצוני להעלות בפני חבריי לצוות המורים ובפני התלמידים את נושא **הכבוד בראי הספרות**. להלן הצעות עבודה לגבי מספר ספרים. בספרים אלה יש אירועים וסיטואציות המחייבים תגובה והתייחסות של הקורא. העבודות יהפכו התייחסות זו, אני מקווה, למשמעותית יותר.

שם הספר: בסרט זה אחרת, כתבה: נירה הראל.

משימות עבודה לאחר קריאה.

בחר במשימות המתאימות לך. מומלץ לעבוד ביחד עם ההורים.

- א. הצע שם משלך לספר.
- ב. הבט בעיצוב העטיפה על גבי הכריכה הקדמית. מה מספרים הצילומים?
- ג. רשום את שמות הדמויות המשתתפות בספר. (ציין כל שם מהדמויות במסגרת). לכל דמות במסגרת הוסף מספר תכונות אופי.
- ד. בחר בשתיים מהדמויות, ספר וכתוב כל מה שידוע לך. ציין את טיב הקשרים בין הדמויות שבחרת.
- ה. נסה לתאר (אפשר גם בחרוזים) את היחסים בין סבא לתומר.
- ו. הריב המשפחתי גורם למתח בין בני המשפחה ובמיוחד מקשה הריב על תומר.
- ז. נסה להסביר את הקשיים והסיבות לקשיים אלו. תאר את הקשיים בכתמי צבע.
- ח. תומר כותב לסבא מכתבים, בחר בקטעים: המתארים התלבטות / המתארים אושר או שמחה / חוסר שביעות רצון געגועים. צבע את הרגשות בצבעים מתאימים.

- ט. זה לא יהיה סרט על מה שקורה במשפחה שלנו אומר תומר
 "בסרט זה יהיה אחרת" - מה יהיה שונה בסרט? על מי השינוי בסרט משפיע?
 י. האם ידוע לך על סכסוך במשפחתך? כיצד השפיע האירוע על בני משפחתך
 ועליך? (אין צורך לתאר את הסכסוך).
 יא. נסה לחבר תסריט או לערוך סרט על "משהו שקרה במשפחה שלך".

אפשרויות:

לחבר תסריט דמיוני בלבד.

משהו שקרה במשפחה - אך בסרט זה יהיה אחרת.
 לשנות, להוסיף דמויות, לפתור בעיות.

רשום תעודת זהות על הספר.

שם הספר:	שמות הדמויות:
שם הסופר:	התוכן בקיצור:
שנת ההוצאה:	סוג הספר:
מקום ההוצאה:	המלצה:
את התצלומים ערכה:	

עבודה יצירתית.

צייר את הדמויות המופיעות בסיפור.

צייר תמונה מתוך תוכן הספר.

צייר תמונה מתוך התסריט של תומר.

צייר את סוף הסיפור "המשפחה"

שם הספר: ציפור העץ, כתבה: רוני גבעתי

בציפור העץ של רוני גבעתי אנו נתקלים במספר מעגלים. במעגל הראשון הדמות העיקרית היא הילדה בתיה.

בתיה בת לאם שנפטרה ואב שעזב אותה ואינו רוצה להכיר בה. בתיה נשארת בבית גדול וקר.

בתיה מתנתקת מהחיים, מתמוטטת - מאבדת את כוח הדיבור.

במהלך הסיפור נפתחות דלתות ואחריהן עוד דלתות, כמו במסתור: הלב, אלא שהקורא מכיר היטב את אופיה של בתיה, את שתיקותיה, רגישותה, ומתחיל לגלות כלפיה אמפטיה ואהבה.

הסופרת מגלה לקוראים את "הסוד הנורא מכול" - בתיה התאשפזה - "כתם" שנדבק.

הדוד - דמות מיוחדת - נחלץ לעזרה והושיט לה יד, בסבלנות, בעדינות ובכבוד. בתיה מחליטה לעזור לעצמה ובשלבים איטיים חותרת חזרה לחיים, משתדלת לצוף, מתחילה לדבר, מתקשרת, מקבלת את עצתו של הדוד לנסות לחיות בפנימיה בתוך קיבוץ, בו הוא חי ולהיות קרובה אליו.

היא מנסה, אך אינה משתלבת בחיי הפנימייה כפי שציפו ממנה. היא עסוקה במחשבות והרהורים, אינה מסוגלת להתרכז בלימודים. היא מביטה בחשד רב בחבריה וגם החברים מביטים בה בחשד.

במעגל השני מסתתרים ומתבודדים בחווה (לא רחוק מהפנימייה) חנה ותום. משפחה השומרת על ריחוק, בדידות, ניכור - ובכך מורידה מסך כהה ועבה לסביבה שמסביבה.

בתיה מנסה לשבור את מחסום הריחוק.

שלב אחר שלב היא מתקרבת ונסוגה. כמו במטה קסם היא נמשכת ומתרחקת. משיכה חזקה בלתי מוסברת, בלתי מובנת גם לעצמה. צעצוע של ציפור עץ מגולפת עוזר לה במשימתה.

את צעצוע העץ מצאה בתיה ליד האגם, אותו אגם שאליו היתה בורחת להירגע להתבודד. מסתבר שגם תום כמוה אהב את קולות החי באגם, את יופים של הצמחים, ושם איבד תום את הצעצוע.

בעזרת ציפור העץ, נוצר הקשר הראשוני. קשר שהולך ומתהדק, כמו פתח צר וקטן שהולך וגדל - ולבסוף מתרחב. מדוע מתנתקים האם והבן מהחברה? מדוע הם שומרים בקנאות על פרטיותם? מדוע כועסים האם והבן עד אימה עם כל ניסיון של התקרבות? איזה סוד נורא הם מסתירים? בתיה שנלפתה בכבלי הסקרנות מגלה את קשרי הסבך, וכעת היא נמשכת ולעיתים מבלי יכולת להתנתק. בתיה חדרה למשפחה ולסודותיה. אך אין מוצא. והמעגלים נושקים זה לזה...

ובין המעגלים צבעים בהירים של חיים. חיי טבע, אגם במלא פריחתו, צמחייה ובעלי חיים הנהנים מהמים, השמש והאדמה. מקור הנאה לאדם, ובמיוחד לדוד הקשור בטבורו לשושנות המים.

אך החלטה שרירותית של נציגי האזור גוזרת לגדוע את יופיו של הטבע. והדוד מתקשה לקבל את הגזירה ומתקשה להתמודד נגד ההחלטה. הוא אובד עצות וסובל. האגם והחיים בו מסמלים את חייהם של בתיה, תום וחנה.

חברה המתקשה לקבל את החרוג, ולהתייחס אליו בכבוד הראוי לו. רודפת, לועגת, מפיצה שמועות, רוחשת מאחרי הגב - גורמת לאלם, לבדידות להסתגרות, והדוד מחליט לאסוף את כל כוחותיו. לוקח אחריות מתרוצץ בין הרשויות, משכנע, והתוצאה: אין מייבשים את כל האגם, משאירים שמורת טבע קטנה - לא כל האגם יגווע. בע"ח והצמחייה יוכלו לחיות שוב בהרמוניה נפלאה זה לצד זה. והדוד עוזר ותומך גם בבתיה, תום וחנה. הם ממשיכים לחיות ולצמוח, חזקים יותר, נתמכים אחד בשני ואינם יראים עוד מהחברה.

אנחנו החברה שלעיתים שוכחת להתייחס לשונה ולחריג בכבוד. מומלץ לקריאה.

שם הספר: אעא ספרי לי את היית שם

כתבה: אוה ארבן הוצאת הקיבוץ המאוחד

לאחר הקריאה בספר המרגש השופך אור על אימת תקופת השואה, החלטתי להדגיש הפעם בפני תלמידיי, בעזרת עדות חיה (מנקודת מבטה של ילדה), את החייתיות, האטימות, ההשפלה וחוסר הכבוד של הנאצים כלפי היהודים בגיטאות, במחנות העבודה, במחנות ההשמדה ובצעדת המוות.

ומאיך - נתינה - "ניצוצות מעטים": גרמנים, נאצים, בודדים, שנתגלו כאנושיים והעבירו יחס של תחושת כבוד לילדה היהודייה, וכן דגש על יחסם התומך והרגיש של הכפריים, הדוד יאן ואשתו לודמילה מ"חסידי אומות העולם", שהצליחו להציל נפש אחת, נתנו לילדה הרגשת כבוד של אדם לאדם.

לפניך מבחר משימות עבודה. בחר במשימות המתאימות לך וענה בהרחבה. את המשימות אפשר לכתוב בעת הקריאה.

- 1) על ילדותה, מספרת אווה לבנה אמיר ולחברי כיתתו. מה ניתן להבין מסיפורי ילדותה עד לפרוץ המלחמה (1939)?
- 2) הבט בתצלומים (1-12). בחר בתצלום אחד ונסה לתאר את הרקע לצילום והדמויות.
- 3) בקיץ שנת 1939, השתנו חייה של המשפחה. ספר וכתוב:
א - כיצד התייחסו הגרמנים אל היהודים ואל המשפחה?

- ב - אלו שינויים עברה המשפחה תחת שלטון הגרמנים בצ'כוסלובקיה?
- ג - כיצד השפיעו שינויים אלו על הרגשותיהם ותחושותיהם?
- ד - הגרמנים פגעו בכבוד בני המשפחה. באיזה שלב, לדעתך, היתה הפגיעה בכבוד החזקה ביותר? צטט!
- (4) על החיים בגטו טרזין בפראג (אשר בצ'כוסלובקיה) תוכל ללמוד מתיאורה של אווה (עמ' 27-18). תאר פרטים המעניינים אותך.
- (5) הילדים עזרו בהברחת המזון לגטו. מדוע? מה ניתן ללמוד על הילדים? באיזה עונש הסתכנו? האם העונש הרתיע?
- (6) המשפחה הועברה למחנה אושוויץ. ספר וכתוב על הסבל של אווה ואמה. האם הצליחו להחזיק מעמד?
- (7) בעמוד 31 מסופר על רגע של אנושיות - צטט את המשפט. מה לדעתך הרגישה אווה כלפי גרמני זה? מה דעתך על השומר הגרמני - כאדם?
- (8) מן המחנה שביער החלו בצעדת המוות (עמ' 33).
- א - תאר את יחסם של הגרמנים ליהודים. ב- תאר את הרגשתך בזמן תשובה לשאלה זו. ג - אווה נשארה לבד - מה היתה הסיבה?
- (9) באמצע "צעדת המוות" נרדמה אווה באסם. בחור לבוש סחבות טיפל בה. א - צטט והעתק את המשפטים. ב - מי לדעתך היה הבחור? ג - תאר את אופיו. ד - מה לדעתך הרגישה אווה כלפי התייחסותו?
- (10) בעמוד 36 מתואר יחס חברי של עריק מן הצבא הגרמני - לאווה. א - חפש במילון את הפירוש למילה "עריק". ב - תאר את היחס החברי והכבוד שהעניק העריק לאווה הילדה. ג - מדוע, לדעתך, החליט העריק הגרמני להיפטר מכל חפץ שהיה לו קשר עם המלחמה?
- (11) על המצילים - דוד יאן והדודה לודמילה - קרא בעמודים 39-45.

משימות לאחר הקריאה:

- (1) הנך עורך עיתון צ'כוסלובקי הזמן - לאחר המלחמה. ערכת כתבה בנושא: המפגש בין המצילים ואווה. - תן שם לכתבה. - פרסם את הכתבה - דייק בפרטים. - העלה בכתבה פרטים המציינים את קווי אופים של הדוד יאן והדודה

- לודמילה ביחסם לאווה, גם ברגע שנודע להם שהיא ילדה יהודייה.
- (2) בתור חוקר פעילותם של "חסידי אומות העולם" נפגשת עם הדוד יאן והדודה לודמילה תאר את המפגש והשיחה.
- (3) האם חשוב לדעתך להקשיב לזכרונות המבוגרים שעברו את תקופת השואה? נמק.
- האם גילית עניין בעברם של אנשים שעברו את השואה? האם ערכת ראיון עם אחד מהם? האם הקשבת לקלטת של אחד הניצולים? כתוב על כך.
- (4) בחר במספר צבעים (פנדה, שמן, מים, גואש). בעזרת כתמי צבע ציין את הרגשות והתחושות שלך או של הדמויות שעלו בזמן הקריאה.
- רשום ליד כל כתם צבע, דברי הסבר. - אפשרות נוספת: הדבקת בדים.
- (5) לאחר הקריאה בספר, אלו הירהורים עלו בליבך?
- (6) עבודת יצירה (הצעות):
- איור לדף כתוב - נופים המוזכרים בספר - תיאור מצב (סיטואציה מתוך אחד הקטעים).
- (7) כתיבת משוב לספר: אפשר לכתוב מכתב לסופרת.

איזהו ספר טוב לילד? שגדולים פוצאים בו ענין ותענוג.

א. שלונסקי, ספרות ילדים או ספרות ילדותית, בספרו ילקוט אשל.

ליאונארד ויברלי, סופר ילדים מפורסם, פרסם רשימה על הסיפורים שהוא קורא לפני צאצאיו הרכים:

"מן הראוי שכל הקורא בקול לפני שומעים, ובייחוד לפני ילדים, יבחר בסיפור שהוא עצמו התענג עליו. רבים כותבים ומפרסמים ספרי הבל, והם נמכרים לילדים מתוך ההנחה שהם 'חינוכיים'. בספרים אלו מסבירים כיצד מעבירים מכתבים בדואר, או כיצד תעבור הרכבת ממקום למקום, או כיצד מאירים את רחובות העיר. מה נוכל לעשות כדי להניא את חסרי-הכשרון האלה מכתוב או מלהדפיס ולהפיץ ספרים אלו? ארצנו (אמריקה) ארץ החופש היא, וכל איש הישר בעיניו יעשה. אבל יכול תוכל לשמור על נפש צאצאיך בזה, שלא תתרצה לקרוא לפניהם אלא ספרים שאתה בעצמך מעוניין בהם.

במבט ראשון

פאת: גרשון ברגסון

עַה אַת רוֹצֵה נְסִיכָה?

כתבה: יעל רוזמן, ציורים ועטיפה: עמל ורטה, עם עובד, 1998, 59 עמ', שחור-לבן.
אגדה ובה עשרה פרקים על נסיכה, שמה פרפר-בר. היא חולה כי נגזל ממנה רצונה העדין. אך הגזלן "לא הצליח לעקור את הרצון של הנסיכה מהשרש".
נשארה פיסת רצון קטנה בקרבה, ואפשר לטפחה בהדרגה, אם תישלח למקום בודד, ושם בבוא הזמן תחלים ממחלתה.
המלך והמלכה לא בנקל הסכימו להיפרד מבתם, אך האיצטגנין החכם חשב שרק כך יתגברו על מעשהו של הגזלן והסכימו להצעה.
מכאן ועד ל"הפי אנד" של האגדה - אנו עוקבים אחרי אירועים שונים ומשונים שמתרחשים כרגיל באגדות.
יש בספר השפעות שונות מסיפורים ידועים ולא ידועים, כגון: בן המלך והעני - חילופי אישיות, הרפתקאות בלתי צפויות ומעשים הסבירים רק באגדות.
הספר קריא ואוהבי אגדות, גם מבוגרים, ייהנו בקריאה בו.
לכיתות נמוכות.

לדעת ולהבין,

הוצאת עם-עובד, פירסמה סידרה בשם לדעת ולהבין, ומטרתה להשיב לילדים לשאלותיהם המרובות בתחומים שונים. תירגום: ליה נירגד.
הסידרה בצורה אלבומית בנייר כרומו ואיורים צבעוניים,
בספרי הסידרה הילד הסקרן מוצא תשובה למהותיותו.
הספרים מתורגמים מאנגלית ע"י ליה נירגד ומתמקדים בשלושה נושאים: לחימה בפשע, קולנוע, ספורט.
כל שלושת הנושאים תואמים את הצרכים של הגילים. ספורט וקולנוע במיוחד.
נושא הפשע בהתאמת מה לילדים - חשוב שיגיע למודעותם.
החידוש בספרים אלה הוא ההסבר איך המדע עוזר לכל אחד מהתחומים.
התצלומים ממחישים את הטעון הסבר.
לכיתות נמוכות.

קסמים וכישופים,

כתבה: רוני גנור, איירה: יוליה קסלב, דני ספרים, 1998, מנוקד, שחור לבן, 46 עמ'.

הספר תחת הכותרת 'ראשית קריאה', מיועד לילדים הצועדים צעד ראשון לקראת קריאה. האות גדולה ומנוקדת וזה ודאי מקל על קריאתם. בספר ארבע אגדות, שלוש מהן נושאן נסיכות, ואחד - "גלומפ הירק" - נושאן ילד מכושף. בכולן כמובן הסוף טוב. בשניים הפיאנד המסתיים בנוסח ידוע: באגדות "חיים באושר ועושר עד עצם היום הזה".

לכיתות 'ראשית קריאה'.

עוד סיפור ועוד שיר,

כתבה: ציפי שחרור, איורים: חנה מדר, כותרת משנה: סיפורים ושירים לחגי ישראל, למועדים ולכל ימות השנה. מגדלור, 1997, 120 עמ', פורמט גדול, מנוקד, צבעוני.

ספר המכיל, כלשון המחברת, אוצרות ופניני ספרות, המפגיש את הקורא עם עונות השנה, חגי ישראל, יום השבת, ועוד ימים מיוחדים כמו "יום האם", ימי הולדת ועוד. חשובה הפגישה עם ערכי היהדות, המסורת והשפה העברית. בספר גם סיפורים ושירים לימי חול ושעות הפנאי שנבחרו מיצירות מוכרות של המחברת. בספר מבוא המיועד להורים, למורים ולגננות.

לכיתות נמוכות ובינוניות.

עשרה פתקים טעימים,

כתבה: נעמי ברגור, איורים: ליאת צ'גרבר, הוצאת הקה"מ, 1998, צבעוני, מנוקד, 36 עמ'.

הספר נועד לתרגל בדרך של משחק פעילות חשבונית עד מספר 10. לספר מצורפות מדבקות והדרכה כיצד להשתמש במסופר לפעולה חשבונית. הסיפור, בצורת צבירה, בראשיתו מאחד עד עשר ובסופו מעשר עד אחד. ובדרך זו - הפעילות נעשית משמעותית יותר.

יש תמיהה: בראשית הספר, כאשר יאיר נוכח לדעת, שהצנצנת מתרוקנת מהגולות, מהמתקים - אין אנו יודעים, וגם יאיר לא, כיצד התרוקנה הצנצנת.

אימו אומרת: "זה טיבה של כל צנצנת - מתמלאה ומתרוקנת", לא כל צנצנת מתמלאה ומתרוקנת מעצמה, רוצים לדעת מי מרוקן אותה. זה תלוי גם באופן סגירתה, אם יש בה דברים המתבלים מטבעם. חייב היה להיות הסבר.

הספר כתוב בפרוזה מחורזת, האיורים תואמים את הטקסט.

פחתול ועד פיג'עה,

כתבה: סיגל פלד־דריאל, איורים: נורית צרפתי, הוצאת הקה"מ, 1998, צבעוני, מנוקד, 32 עמ'.
כותרת המשנה - שירים שעושים כף להתלבש. בגב העטיפה מוסיפים המפיקים:
הספר הופך את הפעילות היוזימית לחוויה, מעודד שיתוף פעולה בין הפעוט
להורה. לדוגמא: פעוטות מתקשים לשרוך את השרוך.

"שרוך ארך ארך/ אותו מיד נשרך/
כדי שלא נדרך/ ולא נפל.. פה.. אוך".

או שמחת לבישת המעיל.

מי זה פה, גדול פה פיל!
זה אני בתוך המעיל!
במעיל גדול נפוח,
אצא לגשם ולרוח.

השירים כמעט כולם בני ארבעה טורים. החריזה של אא, בב, טבעית, הציורים
המלווים את הספר מגוונים, ריאליים. ספר טוב לקריאה. ומהנה לקטנים.

פעשה שקרה בארץ לחם,

כתבה: חגית אהרונוף, אייר: נתן הלפרין, ספרית בית-אל, 1998, 23 עמ', צבעוני, מנוקד, צורה, אלבומית,
אות גדולה.

בארץ הלחם מגדלים חיטה ועושים ממנה לחם, כעכים, פיתות, ואפילו ילדים
יודעים לאפות לחמניות וחלות.

ובארץ הלחם אין ממתקים, כי אף אחד "איננו יודע איך עושים ממתקים". יום
אחד הגיע איש זר במכונית גדולה, ובהסכם לסחר חליפין בינו ובין תושבי העיר,
קיבל כעכים עם שומשום, ונתן ממתקים.

אנשי ארץ הלחם נהנו מהממתקים שקיבלו, אך לא ידעו את סוד הכנתם. הם
נשארו בכמיהה לממתק וציפו שהאיש הזר יופיע שנית. וכך היה.

יום אחד הופיע הזר במכונית שצמודה לה מיכלית ענקית עליה היה כתוב "ריבה
באלף טעמים". וכאן מתחילים מספר אירועים: איך זללו ריבה, כיצד נדבקו
לכביש בגלל הדבק של הריבה ועוד.

אולם מה שקרה גרם לשינוי גדול במחשבותיהם ובטעמם של התושבים. הם
החלו להטיל ספק בתענוג של הממתק. איש אחד אמר: "גם לחם אפשר לעשות
באלף טעמים".

התושבים הדבוקים לקרקע ניצלו רק תודות לזרקוני מים שהגיעו בכבאית.

במהומה שנתעוררה חזר הזר למקומו ואנשי ארץ הלחם "שבו להיות מאושרים ושמחים בחלקם". די היה להם בלחם ומותרות כמו ממתקים כבר לא "נדבקו" להם תרתי משמע. לכיתות נמוכות.

כזה קטן,

כתב: אסף הראל, איורים: גליה ברנשטיין, מודן, 1998, לא ממוספר, (20 עמ'), צבעוני, מנוקד.
כזה קטן, הוא סיפור המושמע מפי אח קצת גדול שמחכה ללידתו של אח קטן. מדי פעם שואל הוא את אמו כל מיני שאלות. האם מסבירה לו שהאח הקטן בבטנה, והוא מתעניין בעיקר מהו הקוטן של האח. לבסוף הילד מנחם את עצמו, בכך שלא יהיה אח גדול שיכתוב לו מה ואיך לעשות, והאח הוא "כזה קטן", "שתמיד הוא יעשה מה שאני אגיד לו". אסף הראל נוגע בשאלה של הרחבת המשפחה, ומצביע על הבעיה שילדים מתלבטים בשתי שאלות: האחת: כמיהה להגדלת משפחתם, כצורך טבעי, גם בהשפעת שכנים שיש להם משפחה מורחבת, ושנית התקווה שלא יהיה מתחרה במשפחה שיקח לעצמו את זכות הבכורה.

עקבות בעשב,

חינוך לסובלנות בחברה רב־תרבותית, מאת: ליאורה ישראלי, נתניה, 1997, הוצאה עצמית.
הספר מיועד לפי דעתה של המחברת לכיתות ג'-ד'. יש בו יצירות משל נורית זרחי, מרים ילן־שטקליס, תרצה אתר וחיה שנהב, שיכולות לעזור למורה בניתוח ובדרכי ההוראה של השיר. הספר כולו פרי עבודותיהם של מחנכים רבים והוא כולו ניתן לבחירה ע"י המורים. לקטנים.

חברות שכזאת,

כתבה: עליזה סטרוד, איורים: כרמית גלעד־פולארד, דני ספרים, 1997, 68 עמ', מנוקד.
זהו ספר על חיות מחמד, שכל המשפחה מסורה להן ומטפלת בהן, והערך החינוכי גלוי ומעודד: "קשר אינטימי ספונטני אמיתי" בין האדם לבין בעלי חיים. במשפחה: אם, אבא ושלוש בנות. לכולם יחס חיובי לחיות מחמד, וכל אחד, בדרכו, מחבק את בעל־החיים שבבית.
הסיפור על גורים של חתול, כלבלב ותוכיים שוטף וקולח, ומעוגן במציאות, פה ושם יש מעט מתח, אבל אמין. לילדים וגם להורים שיחסם לבעלי־חיים, ודרכם לנופי הטבע חיובי - הספר תורם תרומה ניכרת. לכיתות בינוניות.

סיפורים עופלאים,

כתבה: ברטה נעים, הוצאת אפרת ים, 1997, 126 עמ', מנוקד.

זהו לקט של 17 סיפורים קצרים המספרים "מעשים טובים למען התא המשפחתי". הם נוגעים במובטלים ("ארגז ענבים"), מתייחסים לילד מאומץ ("שלמה"), מתארים את תמימותו של ילד אתיופי ("פעמי משיח"), מתעכבים על מסורת ("דבש לראש השנה").

בכל הסיפורים מורגש יחס חיובי, עדין לרוח המסורת הדתית והערכה לאידיאלים של הציונות. אך מלבד הערכים החינוכיים הלאומיים, יש בסיפורים גם ערכים הומניים וכלל אנושיים ("שכר מצוה", "הסרגל"), וכדאי כמובן שהצעירים בינינו יקראו את הסיפורים שכולם מעוגנים במציאות שלנו. לכיתות גבוהות.

ילד פתנה,

סיפורו של ילד מאומץ, כתבה: נטע אריאל, איירה: אלישבע געש, ידיעות אחרונות ספרי חמד, 1998, 48 עמ', צבעוני, מנוקד.

סיפור על ילד מאומץ, ושמו מתן. מסופר על לבטים של ההורים שלא הצליחו להרחיב את משפחתם ולהביא לעולם ילד משלהם. והיועצים הציעו לאמץ ילד. העובדת הסוציאלית מודיעה שנמצא עבורם "ילד קטן וחמוד". לאחר הסידורים הפורמליים המשפחה קולטת את הילד, ואז מתחיל סיפור הלבטים של הילד: למה קראו לו מתן? איפה האמא שילדה אותו? למה עזבה אותו? ועוד שאלות האופייניות לילד מאומץ. הסיום ב"הפי אנד" וכולם מאושרים. לכיתות בינוניות.

טלאור הפסנתרנית,

כתבה: גבריאלה קידר, אייר: אלכס אוסיפוב, דני ספרים, 1997, 39 עמ', אות גדולה.

הסיפור משתרע על פני 10 שנים. טלאור, ילדה בת 8, מחוננת, מוסיקלית, בת לשני הורים חירשים הגרים בכפר, מתחילה לנגן על פסנתר, מגיעה להיות פסנתרנית ידועה בעולם כולו. היות טלאור בת להורים חירשים נותנת להצלחתה טעם נוסף. הכפר אלמוני, וכל הגיבורים - טלאור, ההורים, המורים, המנצח - כולם אנונימיים, ללמדך שכל אדם, מוכשר ומחונן, יכול להגיע להצלחה מירבית - אם הוא מאמין בכוחו ומתמסר להישגיו וזוכה לעזרה ולעידוד של אנשים בקרבתו.

בשלב מסויים עומדת בפני טלאור הברירה - הזנחה בלימודים או קריירה

מקצועית מוסיקלית. טלאור מגיעה למסקנה שבמאמץ מיוחד מצדה, אפשר להגיע להישגים בשניהם ואין סתירה ביניהם.

המחברת משלבת בסיפוריה את חלומה של הילדה. בחלומה מופיע מלאך ואומר לה: "אל תדאגי, אני השומר עלייך מכל רע, באתי לומר לך... את תהיי פסנתרנית ידועה".

גם עידוד זה שבא ממקור בלתי־ידוע במציאות, נוטע בטלאור אמונה ותקווה לא לוותר ולהמשיך להאמין בחלום ולהיאבק להגשמתו. לכיתות בינוניות.

הקטר הכחול שיכול,

כתב: ווטי פיפר, עברית: לאה נאור, איורים: ג'ורג' ודוריס האומר, כתר, 1998, צבעוני, מנוקד, לא ממסופר.

מעשה ברכבת שהסיעה ילדים וילדות, וקרונותיה היו עמוסים בדברים נהדרים - חיות, צעצועים, בובות, מכוניות, מטוסים, סירות, אופניים, אולרים, וגם דברים שילדים אוהבים לאכול. הרכבת התקדמה בשמחה, אך פתאום נעצרה במעלה הר. הגלגלים שלה לא הסתובבו. הילדים וכל התכולה בקרונות ביקשו מהקטרים שעברו בסביבה לעזור להם, במיוחד כדי שהילדים מעבר להר לא ישארו בלי צעצועים והאוכל הטעים יגיע. אך הקטרים שנקרו בדרכם לא נענו: לא רכבת נוסעים, לא רכבת משא, לא קטר ישן. כל אחד ותירוצו מדוע לא יכול לעזור. עד שהגיע קטר קטן כחול, שהבין את מצוקת הילדים, אך לא היה בטוח ביכולתו הרי הוא קטן. לבסוף התברר שהוא יכול. כי הוא רוצה מאוד לעזור.

הקטר הקטן הכחול הביא בכוח רצונו אושר ושמחה לילדים. הסיפור ודאי ילמד את הקוראים, שאין להתייאש, שאין לסמוך על הגודל, גם הקטן יכול. שכדאי לנסות ולא לדחות את הבקשה של הזולת באמתלאות שונות. ועוד: בעזרת רצון טוב ונחוש אפשר להשיג הרבה. לכיתות נמוכות.

עץ הדגים,

כתב: דוד בן־יקי, אייר: עדי כץ, דני ספרים, 1998, שחור־לבן, אות גדולה, מנוקדת.

מעשה בעבד אל סלאם, שטבע בכנרת. רופא "צבאי אנגלי... הצליח להציל את חייו אך לא את נשמתו". אל סלאם היה אחד המשוגעים בטבריה, ובאחד הימים הגיע לחצרו של המחבר, חפר בו ליד עץ והודיע לאימו (של המחבר) שהוא נוטע עץ שיניב פירות דגים. האם לא לעגה לו. העמידה פנים שהיא מאמינה לדבריו. נתנה לו: תשלום על נטיעתו ומאוחר יותר אף הוסיפה תשלום על חשבון הדגים

שיניב עץ־הדגים.
כעבור שנים הגיע לבינתם זקן ערבי, שבא בשליחות אנונימית והביא בכל יום שישי "צרוך דגים משובחים".
הזקן לא רצה לקחת שום כלום תמורתם וכמובן עורר את סקרנות בני המשפחה. המחבר ואביו בלשו אחר השולח ומצאו שזה בנו של הדייג המשוגע.
מסר חינוכי חד־משמעי: (א) אין לזלזל בזולת גם אם הוא מעורר תהייה בהתנהגותו. אמא של המחבר מתייחסת לערבי אל בן־אדם רגיל ומעמידה פנים כאילו הוא נוהג בשפיות. (ב) "שלח לחמך על פני המים", והא ראייה: הם זכו להכרה ולתמורה. תודה.

קואלה לא צמא

כתבה: ירדנה הדס, ציירה: נורית יובל, דני ספרים, 1996, 30 עמ', מנוקד, צבעוני.
ירדנה הדס מספרת על קואלה האוכל עלי אקליפטוס בשבתו במרומי העץ, ואינו זקוק למים כדי לרוות את צמאונו.
הסיפור שמוגדר "כאגדה אופטימית", מסביר לקוראיו מדוע הקואלה ניזון מעלים ואינו נזקק למים, אך למעשה אנו יכולים לראות את המסופר - כאליגוריה שאין בה אלמנטים אגדתיים, משום שאפשר להעביר את העלילה לסכסוך של בני אדם.
קבוצת חיות שומרות על מקור המים, ואינן מוכנות להתחלק עם הזולת, אפילו הוא רק אחד, פן יאזלו המים לעצמן ולא יהיה להן במה להחיות נפשן.
הדעה הכללית של קבוצה זאת היא: הקואלה, והיא מייצגת את האדם הצמא וזקוק למים פן ימות, מבקש חלק קטן מהנמצא בבאר, ובלית ברירה נאלץ לגנוב מן האחרים.
הקואלה, או כל מי הנמצא בסיטואציה זאת, מורד בקבוצה הממאנת לעזור, ואז כשנתגלה מי הגונב החברה מתארגנת נגדו, נלחמת בו ומחליטה להענישו, וזה מה קרה כאן באמת.
קבוצת החיות מסתמנת כאכזרית, והמאבק בין יחיד לחברה נגזר מראש.
יש בחברה זאת נכונות לרחם על הבודד ולהמתיק דינו בצורה מתוחכמת, בהעמדת פנים: "נרחם עליו, נניח לו לחזור אל מרומי העץ. אין שם מים, בסופו של דבר ימות הקואלה מצמא".
וכל החיות הסכימו: "נכון מאד, הוא ימות מצמא".

הגמד של הפינה,

כתבה: רבקה גלשטיין, איורים: שרה בת-אור, הוצאת: דני ספרים 26, 1995 עמ', מנוקד, צבעוני.

המחברת מתארת מעבר מדירה קטנה לדירה רחבה יותר.

ירדן, גיבורת הסיפור, אוהבת את הפינה שבה בדמיונה מתחבא הגמד טיקו, ואינה מוכנה להחליף מקום שהיא רגילה בו במקום אחר.

אך אחרי לילה אחד גם ירדן התרגלה לפינה שבה הגמד טיקו, השלימה עם ההעברה למקום חדש.

המסר: שינויים רצויים ויש לנסות ולהעזר בתנאים חדשים.

לכיתות נמוכות.

הצב שמיל שעלאי,

כתבה: שלומית כהן-אסיף, ציורים: הלה חבקין, עם-עובד, 1998, צבעוני, מנוקד, 36 עמ'.

הצב שמיל התקנא באלה מסביב שיודעים לעוף.

גם הוא רצה לעוף, אך נאמר לו שבגלל השריון-אינו יכול.

הוא החליט למכור את שריונו ופנה לכמה בעלי חיים. אך החיפושית, התרנגולת, התולעת העכבר-כולם סירבו לקנות, וכל אחד מהם אמר שהוא מסתפק במה שיש לו ונחוץ לו.

הצב התהפך וילד החזיר אותו על גבו.

וכך הצב נוכח לדעת "אני צב ולא אחליף בטעות את עצמי".

שלומית כהן הגישה סיפור קצר ובו הלקח, שיש הרבה כמוהו: כל ברייה חייבת להשלים עם תכונותיה ולהישאר כפי שנבראה.

לכיתות נמוכות.

פרח כחל על הלב,

כתבה: עדולה, איורים: אבנר כץ, הקיבוץ המאוחד 48, 1998 עמ'.

בכותרת המשנה: שירי ארץ ישראל לילדים.

עדולה, סופרת-משוררת- שזכתה בפרס זאב בשנת תשנ"ה, מגישה לקראת יובל ה-50 של המדינה לילדי ישראל ספר שירים.

בספר 39 שירים המקיפים עולם ומלואו, בשפה עשירה, חגיגית, כיאה ליובלה של המדינה.

אנו מוצאים בספרה את השיר - **משוט בארץ** ונצטט אותו:

"על פני נוף רחב ידיים / אתהלך לי קל רגלים /
נוף של עיר, ונוף של כפר / נוף ימי / ונוף מדבר.
פה העיר, שם הנחל, פה דרבן ושמה זחל
פה בקעה ושם רמה / נעצרת הנשימה!"

עדולה מדגישה את ההלך, שהוא קל רגלים. הוא משוטט בארץ, שהיא רחבת ידיים, ואינו מתעייף. הוא עובר על פני נופים רחבים, רב-גוניים, עד כדי עצירת הנשימה. בהמשך אנו קוראים על מושב, פרדס, על בתים וגשרים, על הישגי הטכנולוגיה ועל מכוניות מונפשות, ועל טנקים על עצים וגשמים. בקיצור - כל מה שאפשר לשבח בו את המולדת.

השירים ידברו אל לב הקטנים שהם כבר מסוגלים להתרשם כגדולים. האיורים של אבנר כץ, בצבע כחול, תואמים את הטקסט. לכיתות ו' ומעלה.

ברוך הדפיון, אדור הדפיון,

כתבה: בת-שבע דגן, אייר: יעקב גוטרמן, הוצאת: מורשת, ע"ש מרדכי אנילביץ, 124, 1997 עמ'.

במבוא לספרה מסבירה המחברת מדוע פירסמה את ספרה, שנושאו - השואה ואימיה, בחרוזים:

"קשה להביע את הדברים בפרוזה...הרגשתי שבחריזה קל יותר, שהיא מרככת את אימת החוויות, בייחוד את אלה הקשורות בצרכים הקיומיים".

יש מאות ספרים בפרוזה, שהקורא סופג מהם את אימת החוויה, מתרגש למקרא התיאורים, מתפעל מיכולת העמידה מול הסכנות, ומשתומם על הגבורה והתחבולות שעמדו בהם האסירים במחנות הריכוז.

יש המעדיפים למסור תכנים כאלה בפרוזה ויש - בשירה ובחריזה ושתי הסוגות לגיטימיות ומאפשרות לאלה שלא היו שם (במחנות הריכוז) לחוות חוויות עמוקות ולהזדהות עם סבלם של אנשים, נשים וטף שנספו בכבשנים, שמתו במצעד המוות, ושסבלו תחת שבטם של הנאצים וקאפים למיניהם.

אין אפשרות למסור את תוכן כל השירים, מומלץ לקוראים לקרוא אותם. מי שמתמצא גם בפולנית וגם בגרמנית, יתעכב גם על הנספחים.

המדפדף בספר ישים לב לאיורים של גוטרמן בשחור לבן, שהם ראויים בפני עצמם, החל בעטיפה וכלה בסוף הספר, שבו אדם מושיט ידיו ומשווע לעזרה. למי?

לכיתות בינוניות ומעלה.

רופיה ותרבד הקסמים,

כתבה: שמחה סיאני, איורים: דוד הראל, הוצאת שׂיח ירושלים, 1998, צבעוני, מנוקד, לא ממוספר.
סיפור-אגדה על ילדה, תימניה, בשם רומיה, שהיתה נחפזת למלא כהרף-עין את כל שאמה אומרת לה, גם אם לא שמעה את סוף המשפט. כתוצאה מנחפזותה קרו כמה אי-הבנות, ורומיה כמובן התחרטה על-כי לא שמעה בסבלנות את כל דברי אמה.
עד כאן חלק מציאותי, ומה באשר לחלק הדמיוני?

סבא הביא מרבד קסמים, והוא מסביר כיצד אפשר להתרומם בו מעל לקרקע וכיצד אפשר להוריד אותו חזרה לארץ.

רומיה כרגיל לא מקשיבה לסוף המשפט. עולה על המרבד, קיפלה את הפינה הימנית שלו ומתרוממת למעלה למעלה. אך כיוון שלא שמעה איך אפשר להורידו-היא טסה. וממשיכה לטוס בלי יכולת להפסיק.

הסופרת מתארת מה ראתה רומיה בטיסתה למעלה ביום ובלילה ועד שהתעוררה מחלומה כשהיא יושבת על המרבד. ואין אנו יודעים אם הגיעה למודעות שחלמה חלום...

ייתכן שרומיה עדיין מרחפת. ייתכן שילדים יקשרו את מעופה למרבד הקסמים המביאם לא"י. וייתכן שדמיונם של הילדים יטיס את מרבד הקסמים לארץ לא נודעת...

לכיתות בינוניות.

השמיכה זהבה,

כתבה: שולמית לפיד, אייר: מישל קישקה, כתר, 1998, (לא ממוספר), צבעוני, מנוקד.
סיפור הומוריסטי בחרוזים על שמיכה וגלגוליה במשפחה. השמיכה נקראת זהבה. מנסים להתכסות בה אמא, אבא ושני ילדיה.

כל אחד מושך את השמיכה לצידו. השמיכה כועסת (המשיכות מזכירות את "סבא אליעזר משך בגזר"). מרוב משיכות לכאן ולכאן, השמיכה עומדת להתפורר.

מסתבר לכולם שכאשר מיטיבים בצד אחד מרעים בצד שני.
בסופו של דבר "אמא לוקחת מספריים / וגוזרת את השמיכה לשתיים".
המסר כפול ומכופל. דרושה מחשבה יצירתית ובעזרתה אפשר להגיע לפיתרון מניח את דעת כולם.

לכיתות נמוכות.

מתוך 'ספרים הם ידידים'

מאת: רות גפן דותן

העורב הלקחן,

כתבה: נלה מרסט, תרגום: נעמי גל, איורים: אנט רודולף, הוצאת: כתר 1998, 26 עמ'. מנוקד.

סיפור מעשה בעורב פיקח, חמדן, המוציא בעורמה ופיתוי את כל שחמד לבבו. אפילו השועל הערום, הדוב הגדול והזאב הטורף נופלים ברישתו. אלא שבסופו של דבר גם הוא מגיע למסקנה שאין דבר בעולם השווה לבדידות, שלמעשה גזר על עצמו. כדבר העורב עצמו: "להשאר בלי אף חבר זה הכי טיפשי בעולם". זהו משל אשר גיבורו ושאר חבריו הם בעלי חיים מואנשים. כבכל משל יש בו נמשל ומסר ברורים. במקרה שלנו: "או חברותא או מיתותא". איורי הספר צבעוניים ומוסיפים נופך אגדי לתכניו. לילדי גן וכיתות א'.

הפקק שנכנס לו ג'וק,

כתבה: דבורה עומר, איורים: טלי קריבולט, הוצאת: כתר 1998, 56 עמ' מנוקד.

סיפור מתח שגיבוריו בעלי-חיים מואנשים.

הסיפור, הרצוף פיתגמים לרוב, מספר את שעלול לקרות כאשר מישהו קטן ועלוב למדי מנסה להתהדר במה שאין בו. מה שעלול לקרות כאשר רק "אני ואפסי עוד" ואין כל כבוד לזולת. בדרכו להגשמת רצונו רומס ודורס את כל העומד בדרכו. ואלמלא חיפושית-מושית חכמה ורבת תושייה אולי לא היה העולם חוזר לתיקנו...

לפנינו משל מורחב שנמשלו: מה עלול לקרות כאשר מישהו קטן מתנשא מעבר למימדיו הטבעיים בעזרת טרור וכפיות טובה. בסיום - הרשע נענש אך אין כפרה לאלה שכבר עונו וסבלו.

ספר לקריאה בצוותא ולהנחיה משותפת לכיתות ג'-ד'.

משוט בארץ

אישים פעולם הספרות - אורחי כינוס קורצ'אק

לאחרונה התקיים בישראל הכינוס הבינלאומי המדעי השישי של האגודות ע"ש יאנוש קורצ'אק, בנושא: **הזכות לכבוד והחובה לכבד**. הכינוס התקיים לציון 120 שנה להולדת קורצ'אק, 50 שנה למדינת ישראל, ו-50 שנה ל"בית לוחמי הגטאות". היוזמת והמארגנת היא האגודה הישראלית ע"ש י. קורצ'אק, בשיתוף עם בית לוחמי הגיטאות, 'יד ושם', משרד החינוך - מינהל חברה ונוער, אוניברסיטת חיפה - המכון לחקר תקופת השואה, והמועצה האזורית - מטה אשר.

בין האורחים הרבים מפולין - רובם מחנכים ואנשי מחקר בחינוך - תיכננו את בואם גם אנשי ספרות מובהקים, ביניהם הסופרת פרופסור יואננה פאפוז'ינסקה, והסופר והמסאי, מר רישרד מטושבסקי, שניהם מוורשה.

יואננה פאפוז'ינסקה כותבת לילדים, בעיקר שירים מלאי חן ובהם מושחלים המסרים החינוכיים בתבונה ובמימונות, בצורה שאינה פוגמת בערכם הספרותי של השירים. היא גם מרצה באוניברסיטת-ורשה, ועורכת כתב-עת לספרות ילדים.

בשנות מלחמת העולם השנייה, כשהיתה בת שש, שימש בית-הוריה כבית-מעבר ל"ילדים מסתוריים", כך היא כותבת בספרה האוטוביוגרפי *Daravane kreski* עוד היא כותבת שם, שאותם ילדים מסתוריים שהיו עוברים את ביתה, היו עצובים ומבוהלים. אימה היתה צובעת את שערותיהם לבלונד לפני שהיתה שולחת אותם למקום אחר. שיחות סודיות התנהלו בבית ולהורים אף פעם לא היה זמן ולא היה להם שקט. כי ברחוב הסתובבו כנופיות שרק חיכו לטרף, חיכו לאיזה ילד כהה-שיער, עם פחד בעיניים...

בימים אלה ממש בודקת הוועדה לאיתור חסידי אומות העולם ב'יד ושם', את האפשרות להעניק להוריה של יואננה פאפוז'ינסקה תואר חסידי אומות העולם, לאחר מותם.

יואננה פאפוז'ינסקה היא אשה בעלת אינטלקט גדול ולב רחב. לפני שלוש שנים היא אירגנה את המפגש המיוחד במינו לסופרי ילדים ונוער מישראל ומפולין, באושביניצ'ים.

נושא הכינוס שלנו - הזכות לכבוד והחובה לכבד - קרוב מאוד לליבה.

אורח הכינוס, מר **רישרד מטושבסקי**, משפטן לפי השכלתו, סופר, משורר ומבקר ספרות, מהבולטים ביותר. הוא בעצמו **חסידי אומות העולם**, עזר לרבים בתקופת האופל והשחור של השואה - משמעותה של עזרה כזאת בימים ההם, ידועה. רישרד מטושבסקי כתב לאחרונה ביקורת מאלפת על ספרו החדש של פרופ' מיכאל

גלובינסקי, הספר מדהים ביופיו ובפשטותו במובן הטוב ביותר של המלה - והקריאה בו גורמת לחוויה רגשית עמוקה - ובעיקר לחוויה אינטלקטואלית נדירה. מחבר הספר, פרופסור לספרות באוניברסיטת ורשה היום - היה ילד בגיטו-ורשה, כשגם קורצ'אק היה שם עם ילדיו. גלובינסקי כותב על דברים, שנכתבו כבר בעשרות אלפי ספרים, אך כשקוראים עליהם בספר זה, מתחזקת התחושה, שאמנם חשוב מאוד על מה כותבים, אך לא פחות מזה, ואולי אף יותר, חשוב **איך**.

על קצה המזלג נגעתי באישים מעולם הספרות שקשורים במידה זו או אחרת בקורצ'אק, והדבר נראה לי חשוב, כי הרי יאנוש קורצ'אק בעצמו היה סופר פורה וחשוב. מר רישרד מטושבסקי, חוקר ומבקר ספרות מהבולטים ביותר בפולין, יהיה אורח הכינוס המדעי השישי בארץ, ויהיה זה עבורו הביקור הראשון בישראל, שעליו חלם שנים רבות. מרים עקביא

עפגש "קוראים יובל" עם תלמידי כיתות ה' בבתי הספר "התופר" ו"גורדון" בעכו.

מאת: אירית וייסמן מינקוביץ.

בחגיגות היובל למדינה שנתקיימו בעכו השתתפתי במפגש "סופרים מספרים ומדברים" עם תלמידי בתי הספר בעיר.

השאלות הראשונות שעלו על ליבי היו: מה אספר לילדים? כיצד אפעיל אותם? ובחרתי 'לחבר' אותם, דרך עלייתי לארץ, אל ההתנסות בכתיבה.

פתחתי את המפגש בסיפורי האישי - עלייתי לארץ בשנת 1957, כאשר לצד משפחתי עלו משפחות נוספות מכל קצוות העולם. היו שם במחנה העולים משפחות מהונגריה, רומניה, פולניה, גרמניה ורוסיה. כל משפחה כזו שוכנה בבית או צריף, והיתה למעשה עולם בפני עצמו, כמו מין 'ארץ קטנה' שאיפיינה את המקום ממנו עלתה המשפחה לארץ: בכל בית דיברו בשפה שונה, היו מנהגים שונים ומאכלים שונים, ורק ברחוב כולם השתדלו להיום עם אחד: דיברו עברית, שיחקו באותם משחקים.

כך נוצרו למעשה 'שני בתים' - הבית הקטן הפרטי, והבית הגדול הלאומי, הרחוב והעיר: שהרי בית הוא ארץ קטנה.

כדי להמחיש את ההקבלה כתבתי על הלוח: הבית הפרטי-ארץ קטנה / הבית הלאומי-ארץ גדולה. מכאן עברתי לדו-שיח של שאלות ותשובות עם הילדים,

כאשר כתבתי בצד הימני הריק של הלוח שאלות, ובצד שמאל - התשובות שנשמעו מכל עבר בהתלהבות רבה. מעורבות הילדים היתה מלאה. בסופו של דו-שיח זה נתקבלה טבלה שנראתה כך:

שאלות	הבית הפרטי ארץ קטנה	הבית הלאומי ארץ גדולה
מי עומד בראש בית/ארץ	הורים	ראש ממשלה, מלך, מלכה
מי עוד גר בבית/ארץ	ילדים	אזרחים
כללים בבית/ארץ	חוקים	חוקים
מפני סכנה מעניק הבית/ארץ	בטחון והגנה	בטחון והגנה
כשמציבים קווים בבית/ארץ	הגבולות	הגבולות
דברי סתר בתוך בית/ארץ	סודות	סודות
איפיונים מיוחדים לכל בית/ארץ מנהגים-מאכלים	מנהגים-מאכלים	מנהגים-מאכלים

המסקנה שהתקבלה היתה ש-הבית הקטן הוא בהחלט ארץ קטנה. אם כך - שאלתי - בכמה ארצות אנו חיים? הילדים קראו - ב'שתי ארצות', בשני בתים, בית קטן ובית גדול, - ארץ קטנה וארץ גדולה...

אם כך - הצעתי - ובהתאם לכל מה שרשום על הלוח, בואו ננסה לחבר שיר שיכלול בתוכו את שני הבתים ואת שתי הארצות, כשכל אחד יפרט קצת יותר את התוכן הפנימי שבכל ארץ ובית.

ובאמת - כאן החל תהליך יצירתי, כאשר כל ילד חיבר את עצמו לבית האישי ולבית הלאומי, לפי נקודת מבטו, ובהתאם למקורות התרבותיים מהם באו הוריו, (גם אם הילד הוא דור שני או שלישי בארץ). כל אחד תרם משפט או שניים שמיצו את הדרך בה הוא רואה כיצד הוא מחובר לבית האישי והלאומי. הרעיונות וההצעות שנזרקו לחלל היו רבים וכולם נרשמו על הלוח ומהם נבחרו השורות שהולידו את השיר שלפניכם.

בית לי קטן בית לי גדול,	ובכית הגדול יש הכל.
רק בהם אני רוצה לגדול.	יש ים, הרים וגם חול.
הבית הקטן מלא חום ואהבה,	חיילים שמגינים ממלחמות,
ויש בו גם ביטחון ושלווה.	ויש בו הרכה הרכה תקוות.
מגן עלי הוא מגשמים	לבית הזה קוראים ישראל
ומימים כל כך חמים	שחוגגת השנה את חג היוכל.
שני בתים את הנוף מקשטים,	
את הבית הגדול ממלאים.	

השיר הולחן לעיני הילדים על ידי המלחינה זמרת שהתלוותה למפגש. במהלך ההלחנה המלחינה שותפו הילדים גם בבחירת אופי המנגינה, וההתרגשות היתה רבה. לאחר מכן הילדים שרו פעמים רבות ביחד עם הזמרת-מלחינה את השיר שחיברו והוא הפך לשיר בית ספרי.

כאשר הסתיים המפגש הילדים התקהלו סביב הלוח עליו היו רשומות מלות השיר וביקשו את המילים והתווים. רשמנו להם את מלות השיר והתווים על פלקט והם המשיכו לפזם את השיר בדרכם לפעילות הבאה.

למדתי שוב ושוב, כי התנסות שיש בצידה עשייה וחווייה מוצלחת היא מנוף להתנסות נוספת; וכי גם כאשר פותחים לילדים פתח לדרך לא מוכרת, הרי מתוך העשייה והחווייה נפתחת בפני הילדים הזמנה להתנסות, לחוות ולגלות כי "השד אינו נורא כל כך"... וכי זה אפשרי להעלות על הכתב חוויות והתנסויות המחברות אותנו עם עולמנו הפנימי, מפתחות ובונות קשר עם הזולת. אם בנוסף לכך ההתנסות מקרבת ולו בפסיעה אחת גם את השירה אלינו - דינו!

נתקבלו בערכה

- * **ילדה ושמה ג'מב**, כתבה: רחל חן, הוצאת עתיד, 1997.
- * **לשחות עד אופק השמים**, כתבה: רחל שילוני, הוצאת מסדה 1998.
- * **העיניים פקוחות**, כתב: עודד זיו, מסדה 1997.
- * **מי מוצא את המוצץ?** כתבה: נוגה מרון, כנרת 1997.
- * **חבר כדור**, כתבה: תמר ברקת, כנרת 1997.
- * **הילדה שהתאהבה בקשת בענן**, כתבה ואיירה: שלומית אולצ'יק, הוצאת איילות 1998.
- * **משפחת דלת מטילת לשלולית**, כתבה: לאה נאור, 1998, הוצאת יבנה.
- * **המכתבים שלא כתבתי**, כתבה: אורה אילת, ספרית פועלים, 1998.
- * **הכל התחיל בתוהו ובוהו**, כתב: עמוס, ציירה: נורית יובל, שרברק 1998.
- * **משפחה אחרת**, כתבה וציירה: מאיה בר-מוחה, דני ספרים 1998.

לכיתות נמוכות

לנוני קשה להיפרד מאימו וגם כשהוא בא לסבא וסבתא הוא מחפש את אמא: אולי הלכה לעבודה ואולי לשיעור התעמלות, אולי לשתות לימונדה עם חברה ואולי לקנות פרחים - עד שהיא חוזרת ואז מתחיל משחק ה'קוקו' עם נוני... סיפור מן החיים של כל אחד מן הקטנים. המחברת והציירת העדיפו לספר על ילדים ולצייר חתולים שהם כבני אדם מתנהגים.

בסיפור מעט מילים והרבה ציורים, צבעוניים וגדולים. הקריאה בו יכולה לשמש למשחק בין הקורא לשומע הרך בשנים. האחד שואל "אולי היא מתחבאת מתחת למטה?" (תוך כדי חיפוש התשובה בתמונה או מדמיון). זהו בילוי זמן נעים בין המספר לשומע הצעיר. ע.ק.

למעין יש אחות. כולם אומרים שהיא יפה, עדינה מוכשרת ומתנהגת יפה. למעין גם יש חוש לעסקים - כמו לאבא. כשנודע לה שאבא כנראה פושט את הרגל - היא מתגייסת לעזרה, ומה יותר טובעי מאשר לנסות למכור את אשרית, אחותה היפה, עדינה וכו'? מעין עובדת קשה. מדברת אנגלית עילגת עם איש העסקים היפני בענין מכירת האחיות, כמובן, וגם הדוד קובי שבא מחו"ל, מועמד לקניית אשרית. אחרי כמה תהפוכות ורהיטים שמשנים בעלות, מצליחה מעין - לא למכור את אחותה, אלא להציל ספר עתיק ורב חשיבות של סבתא, ולהבין שהמשפחה חשובה יותר מענייני מסחר ועסקים. ש.ג.

הספר מספר על בלון שפגש ב-4 עפיפונים צבעוניים. הוא רוצה להצטרף אליהם אך הם מסרבים לקבלו בגלל היותו

איפה?

כתבה: תמר ברגמן,
ציורים: רותי מודן,
ספרית פועלים, 1998,
לא ממוספר, מנוקד.

חוש העסקים שלי,

כתבה: נורית זרחי,
ציורים: הלה חבקין,
הקיבוץ המאוחד, 1998,
43 עמ', מנוקד.

הבלון שרצה להיות עפיפון,

כותבי ההערכות למדור הם: ל.ח. - לאה חובב, ע.ק. - עדה קרן, ש.ג. - שלומית יונאי.

כתבה: שרון בבלי-לארי, ציורים: אריאלה עזיץ, ורד בן-לולו, ספרית-פועלים, 1998, עמ', מנוקד.

שונה: "לו רק יכולתי להיות עפיפון" ... חושב הבלון העצוב ונשאר לבדו. כאשר פסקה הרוח, העפיפונים לא יכלו לעוף ואילו הבלון המשיך במעופו, וכעשיו רצו העפיפונים להיות כמוהו...

הבעיה הידועה של הרצון להיות מישהו אחר ואי שביעות רצון מעצמו, מופיעה פעמים רבות בספרות ובספרות הילדים בפרט - אך השאלה המופיעה בספר זה - מה טוב יותר: להיות בלון או להיות עפיפון? היא פשטנית מאד וגם לילדים קטנים הסיפור הוא רדוד מדי. ע.ק.

הסוד של אמא שושה, כתבה: אסתי לידר, ציורים: גילי אלון קוריאל, כתר, 1998, לא ממוספר, מנוקד.

אמא שושה היתה בטוחה שרק לה יש סוד קטן שהוא רק שלה, אך בהמשך הסיפור מתברר שכמוה - מבוגרים נוספים הם בנשמתם ילדים קטנים.

סיפור משעשע וחכם על אמא האוהבת בובות, אדון מתתיהו האוהב להתנדנד, מר מותק האוהב ממתקים ואבא של יאיר האוהב רכבות צעצוע... וכולם בטוחים שזהו רק סוד שלהם. גם לילדים וגם להוריהם. ע.ק.

ילד של שוקולד, חגיית כהן, ציורים: כריסטינה קדמון, ספרית-פועלים, 1998, לא ממוספר, מנוקד.

בגן הילדים משחק גיל עם כל ילדי הגן. גיל, שהוא ילד אתיופי שצבע עורו חום, נתקל יום אחד בילדה אשר איננה רוצה לשחק איתו כי הוא מלוכלך... הגגנת, ביחד עם הילדים, לומדים על הגוונים השונים של העור וכי צבע עורו של גיל אינו לכלוך אלא צבע המזכיר שוקולד. הספר עוסק בנושא של כבוד לזולת וקבלת השונה בדרך המובנת לגיל הרך ביותר. הוא נכתב ע"י אם ישראלית שאימצה שני ילדים מן העלייה האתיופית. (בנושא זה נכתב ספר המתאים גם הוא לילדים צעירים: **אבא חום**, מאת נעמי שמואל). ע.ק.

לילה דב, כתבה: מיריק שניר, ציורים: כרמית גלעדי-פולארד, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1998, עמ', מנוקד.

הכל מתחיל כאילו בבדיחה כאשר אבא אומר לילדתו הקטנה לפני לכתה לישון "לילה טוב, לילה דב"! והנה מתחיל לו הלילה שאיננו טוב כלל וכלל לילדה הקטנה. סיפור מצחיק ומותח ולרגעים גם מפחיד על דוב שחור שבא בלילה ומוציא קולות שונים ומשונים.

ומיהו אותו דוב? והאם באמת כדאי לישון על-יד אמא ואבא?
כל זאת בספרה של מיריק שניר שבו מה שקורה בכל משפחה,
מה שמרגיש כל ילד קטן בלילה - בהומור, בקלילות, בהבנה,
עם הרבה פעלים וציורים נפלאים ועם סוף מפתיע. ע.ק.

ליאב לא מצליח להירדם בלילה. מישווא גנב לו את
השינה! אמא יוצאת עם ליאב לסיור לילי לגן החיות
ומתברר שגם לפיל, להיפופוטם, לסנאי, לג'ירפה יש נדודי
שינה - גם מהם נגנבה השינה: הבעיה נפתרת לא במשחקי
גן החיות, אלא קרוב למיטה של ליאב, בה ישן הדינוזאור
ש.י. שלא ישן מיליון שנה...

מסטיק הוא כלב צעיר וחמוד שמצא מקלט בקיסריה. לילה
אחד התעורר לקול הרעש של גנבי עתיקות. הוא עוזר
להסגירם למשטרה, ומחשש לנקמת הגנבים הוא בורח
לבאר-שבע. שם הוא מתיידד עם אליהו הסנדלר ועוזר
לפתור תעלומה היסטורית שמביאה אותו למאה ה-19,
לנפוליאון - ולעכו.

ספר עם הרבה חן, וכלב שיודע לדבר. ש.י.

לכיתות בינוניות

מיקי, ילד כבן 8-9, מספר על עצמו על הוריו, על המורים
בביה"ס ועל חבריו. הספר בנוי סיפורים - סיטואציות,
שהמקשר ביניהם הוא הגיבור. עולים נושאים שונים:
קנאה באח הגדול, הורי החבר מתגרשים (כביכול), יחס
המורים לתלמידים וביקורת על מורים מסויימים. אין
בספר חוויות מיוחדות והדברים די בנאליים. הווי יומיומי
רגיל ולא מרתק. ל.ח.

אגדה מודרנית, על דרקון שרצה לכתוב שירים במקום
לירוק להבות אש. הדרקון שוכן בארמון המלך כדי לשמור
על הנסיכה בת גילו. יום אחד היא גילתה את קיומו
הנסתר, התיידדה עימו ומצאה אותו בוכה, ורוצה לחבר
שירים. לבסוף הוא יורק אש על אויבי המלך כמתנת
שירים.

מי גנב את השנה?

כתבה: גלשטיין רבקה,
ציורים: פוליאק אירנה,
הוצאת דני ספרים, 1998,
לא ממוספר, מנוקד.

מסטיק,

כתבה: פנינה מועד-קו,
ציורים: פפי מרזל, כתר,
1998, לא ממוספר,
מנוקד.

מיקי אני ועלי,

כתב: יעקב איילי, ציורים:
רותי מודן, כתר, (ראשית
קריאה), 1997, 85 עמ'.
ל.ח.

הדרקון המשורר,

כתבה: מרסלה לונדון,
ציורים: הילה חבקין,
הוצאת שופרא, 1998,
לא ממוספר, מנוקד.

אהבה לנסיכה. את הדרקון מאפיינות תכונות של משורר, התרגשות, רצון לבטא את רגשותיו והתנגדות לאלימות. דמעותיו מכבות את האש. זוהי אגדה סמלית, המנפצת את המקובל: לא כל דרקון הוא מפלצת רעה. אהבה וידידות משפיעות יותר מכוח. ל.ח.

סיפור דמיוני מסוג המדע הבדיוני. יותם בן ה-11 נעלם במהלך ביקור כיתתו במוזיאון המדע. על אף האיסור הוא נכנס לחללית וממריא לחלל, שם הוא פוגש ביצורים נבונים בעלי 3 ידיים. חושי, נער בן גילו, טס בחללית כדי לעזור לאביו למצוא קריסטלים שיצילו את כוכבם משיטפון. הוא פוחד מהחיות הענקיות וממים. יותם עוזר לו במשימה, ובשובם לכוכב שלוש השמשות נערך נשף לכבודם. במשפחתו של חושי 38 ילדים. אחרי התיעצות החכמים מצליחים להחזיר את יותם לכדור הארץ. בשובו מסתבר שכולם חיפשוהו ודאגו מאוד לשלמו. הספר נקרא בעניין רב, וההרפתקאות הדמיוניות בחלל מרתקות. ל.ח.

גניבה בבית-הספר. סכום כסף גדול המיועד למסיבת חנוכה נעלם מהמגירה של דליה המזכירה. 3 גורמים חוקרים את המקרה: המשטרה, חבורת כוח המוח הידועה (שמאחריהם הצלחות כ-6 במספר, שהוא מספר הספרים הקודמים) וחבורה חדשה המתחרה ב"כוח המוח". אייל המנהיג מאוהב בליטל היפה, והוא מתחרה עליה עם ניב. בדרך לפתרון הם מגלים דברים נוספים, כמו בדידות של בת עשירים ובעיות מזכירת בית-הספר ובנה החולה. החבורה מתגייסת לעזרה גם בנושאים חברתיים וכמובן - איך לא - פותרת את התעלומה. ש.י.

יום שלישי הכתום,
כתבה: יעל נאמן,
ציורים: ערן רובינפלד,
עם עובד, 1998, 96 עמ'.

חבורת כח המח (7)
בעקבות הכסף האבוד,
כתב: זהר אביב, כתר,
ראשית קריאה, 1998,
114 עמ', מנוקד.

לכיתות גבוהות

חוויותיה של ילדה כבת 11 מימי במעברה, בשנות ה-50 למדינה. לידיה מתארת את אשר עובר עליה ועל משפחתה באמצעות מכתבים לחברה דמיונית, רותי. מודגש העוני, המקלחות הציבוריות והשירותים בחוץ. הפער בין ילדי המעברה וילדי המושבה הצברים, פוגע בנפש הגיבורה. עבודתה הקשה של האם האלמנה, שבחול"ל היתה בעלת אמצעים, מכאיבה ללידיה. המשפחות עוזבות את המעברה ועוברות לשיכונים בזו אחר זו, ולבסוף זוכה גם לידיה לעבור לשיכון. התיאורים בספר הם מבעד עיניה של ילדה, ולא כל החוויות מעניינות. ל.ח.

לידיה עולה לשיכון,

כתב: שישי מאיר,
ציורים: סוּטלנה
פיקרובסקי,
דפּטל הוצאה לאור בעמ',
1998, 133 עמ'.

דפנה בת ה-16, נערה מוכשרת ורגישה, מגלה בעלית-הגג שבביתה קרעי יומן שכתב אסף גנות - נער שגר בדירה זו לפניו. אסף, נער מוסיקאי מוכשר, נהרג בעת שירותו הצבאי. הסיפור מתמקד ברצונה של דפנה להכיר את אסף: היא מאחה את קרעי היומן ומגלה נער רגיש החי במשפחה לא מאושרת. היא מכירה את אחיו הגדול, סער, מתחברת עמו ומתאכזבת ממנו, היא מחפשת חברים שלו ואת תוי הנגינה שחיבר אסף...

מנגינה שאין לה סוף,

כתבה: עמי גדליה,
ציורים: ברכה אלחסיד'
גרומר, הקיבוץ המאוחד,
1998, 172 עמ'.

כל זה שזור בחיפוש עצמי של בת-עשרה טיפוסית אחרי עצמה ובעיותיה שלה. עמי גדליה מצליחה לשזור בין סיפורו של אסף והתהייה על גורלו ומותו לבין חייה של דפנה ועתידה. כל זאת בעדינות, בהבנה וברגישות רבה. הדוברת בסיפור זה היא דפנה המגיעה בסוף הסיפור למסקנות שלה: "ואני רק חשבתי שעכשיו אני כבר יכולה להניח לאסף ולהתפנות לעמית, הנר החי לצידי. הרי לעולם לא אוכל לפתור את חידת חייו של אסף... הרגשתי שמחה שהחיים שלנו השיקו, ולו לרגע". ע.ק.

רק בשביל מילי,

כתבה: תמי שם-טוב,

ציורים: כריסטינה קדמון,

הוצאת הקיבוץ המאוחד,

1998, 125 עמ'.

מילי בת ה-12 ובן-דודה יובל כמעט בן 13 מתכננים חגיגת בר ובת מצוה לשניהם. אביה של מילי נעלם לפני שנים רבות כשנסע לארה"ב ועכשיו מילי רוצה מאד להזמין את אביה לחגיגה שלה. מילי ויובל מחליטים לנסוע לניו-יורק לחפש שם את מייקל הופמן - אביה של מילי. וכאן מתחיל סיפור בלשי מלא הרפתקאות: ספר הטלפונים של ניו-יורק מלא באנשים ששם מייקל הופמן, איך ימצאו את אבא של מילי? ואיך יסתדרו שני ילדים בתוך העיר הגדולה? לעזרתם באים איש טוב-לב (שגם הוא מייקל הופמן...) בני משפחתו של האב הנסתר והמשפחה הנמצאת בארץ ואיננה יודעת על תעלולי ילדיהם.

אך לב הסיפור הוא הפגישה האיטית והמיוחדת (דרך המחשב) בין מילי ואביה. גישושים ופחדים נסתרים בין אב פצוע ונכה לבין בתו הצעירה והנמרצת שרוצה לגלות מיהו אביה, למה עזב והאם יוכלו שניהם לגשר על אותן שנים אבודות.

הסופרת הצעירה, שזהו ספרה הראשון, מצליחה לספר סיפור קולח עם עלילה מרתקת שיש בו הרבה תמיהות (בכל זאת איך נוסעים שני ילדים לניו-יורק בלי ידיעת הוריהם וכו' - אבל באמנות הכל הרי מותר...)

יחד עם איפוק רב ומיוחד בפגישה וביחסים הנרקמים בין מילי לאביה.

הסיפור הנקרא בנשימה עצורה משאיר את הקורא עם הרבה שאלות ופערים שעליו להשלים בעצמו, וגם על זאת תבורך המחברת. ע.ק.

SIFRUT YELADIM VANOAR
JOURNAL FOR CHILDREN'S AND YOUTH LITERATURE

December 1998, Vol. XXV, No. 2 (98)
ISSN 03334 - 276X
Editor: G. BERGSON

Devorah Haneviah St.
Lev Ram Bldg.
Jerusalem, Israel

CONTENTS

In memory of Esther Tarasi-Guy		1
The Zeev Prize for Children's Literature 1998		2
Study and Research		
The Works of Yosef Lada - The Surviving Innocence - Growing up with Books	Sabina Schweid Dr. Leah Hovav	15 20
The Concept of Time in Momo by Michael Ende and in The Little Prince Saint-Exupery	Menachem Regev	25
Reviews		
About Ima Lelo Hafsaka by Eli Raveh	Yardena Hadas	37
About Sifriya K'tana Sheli by Mirik Snir	Tzippi Levine	40
About Yalda Ahat Gara al Anan by Moshe Oren Liat Metzayeret Sippur by Edna Kremer	Ella Saguy	43
Method		
The Right to Respect and the duty to give Respect in Children's Books	Nava Krinsky	45
At First Sight		
From Books are Friends	Gershon Bergson Ruth Gefen Dotan	51 61
From Round and About		
Personalities from the Literary World - The Korczak Gathering	Miriam Akavia	62
Reading Jubilee - Pupils' Gathering	Irit Wissman-Minkovich	63
On the Editor's Desk		
From the Bookshelf		65
Contents in English		66
Contents in Hebrew		72
		73

התוכן

1 **אסתר טרסי ז"ל - לזכרה**

2 **פרס זאב לשנת תשנ"ט דברי פתיחה, ברכות, נימוקי השופטים, דברי תודה**

עיון ומחקר

15 **יצירתו של יוסף לדה - התמימות השורדת - סבינה שבייד**

20 **לגדול עם ספרים - ד"ר לאה חובב**

25 **מושג הזמן במומו למיכאל אנדה וב"הנסיך הקטן" לסנט אכיזפרי - מנחם רגב**

ביקורת

37 **על אמא ללא הפסקה לאלי רוה - ירדנה הדס**

40 **על ספריה קטנה שלי למיריק שניר - ציפי לוי**

43 **על ילדה אחת גרה על ענן למשה אורן ועל ליאת מציינת סיפור לעדנה קרמראלה שגיא**

מיתודה

45 **הזכות לכבוד והחובה לכבד בראי הספרות - נאוה קרינסקי**

51 **מבט ראשון**

61 **מתוך ספרים הם יזידיים - רות גפן-דותן**

משוט בארץ

62 **אישים מעולם הספרות - אורחי כינוס קורצ'אק - מרים עקיבא**

63 **מפגש 'קוראים יובל' עם תלמידים - אירית וייסמן מינקוביץ**

65 **נתקבלו במערכת**

66 **ממדף הספרים**

72 **תיכן באנגלית**

73 **תוכן בעברית**

המשתתפים בחוברת

ברגסון גרשון - חוקר ספרות ילדים, משרד החינוך והתרבות. **גפן-דותן רות** - חוקרת, מרצה ומבקרת, מכללת תל-חי. **הדס ירדנה** - סופרת, מבקרת מכללת בית ברל. **ויסמן מינקוביץ אירית** - סופרת, משוררת. **ד"ר חובב לאה** - חוקרת ספרי ילדים. **לוי ציפי** - מבקרת. **עקיבא מרים** - סופרת. **קרינסקי נאוה** - ספרנית, ב"ס גורדון, ק. אתא. **רגב מנחם** - סופר וחוקר ספרות ילדים. **שבייד סבינה** - חוקרת איורים בספרי ילדים. **שגיא אלה** - סופרת.

ישראל ספרייה לאומית

(80) א' חרמון